

Наталя Вітрэнка —
«Канатопская ведзьма»
— кандыдат № 1 на
прэзыдэнта Украіны.
Камэнтар кіеўскага палі-
толяга Максіма Стрыхі на
сторонцы 5.

Тэма нумару:
«Самаедства
гісторыкаў».
У чым адрозненне паміж
акадэмічнай і папулярнай
гісторыяграфіяй? Чытайце
на старонках 6—7.

З Беларусі
за суботу й нядзелю

Папаўся, Жучку, у панску ручку!

Менскі судзьдзя Савіч за
пятніцу разгледзеў позму генэ-
рала Шэймана да газеты «На-
віны» ёж журналіста з «БДГ»
Аніські за абраузу гонару. Ад-
казчыкі прасілі пра моўную эк-
спертныту і каб Шэйман паказаў
тэхпашпарт на дом, але суд гэта
адхіліў. Шэйман некалі быў сяб-
рам ЗВБ, а цяпер яго лічача мен-
шым беларусажерам, чым Замя-
талін ці Ціцянкоў. «Навіны» на-
пісалі, што Шэйман у Падліп-
ках збудаваў хароміну, а аказа-
лася, што гэта нібы не яго дом,
а некага іншага, а ягоны побач
— малы. Судзьдзя бязь літасці
засудзіў «Навіны» на 10 мільяр-
даў рублёў кары, а Аніську —
на 5 мільярдаў. Павал Жук, зас-
навальнік «Навінаў», кажа,
што месячны даход выдання —
усяго 80 мільёнаў і што цяпер
газета мусіць зачыніцца, а буд-
зе выдавацца новая — «Наша
свабода».

Serial Killer у Быхаве

У Быхаве прысудзілі да
съмерці забойцу чатырох кабе-
таў. Трох з іх ён у сябе ў двара
закапаў. Начытаўся дурных га-
зетаў і называў сябе «санітарам
грамадзства».

25% мае гроши

БелПАН піша, што НДІ
Мінеканомікі аптываў людзей,
як яны жывуць. Выявілася,
што 46% «ледзьве сточваюць
канцы з канцамі», а 7% заві-
ваціліся гроши, а 9% прайдаюць
свае ашчаджэнні. Затое 23%
удаецца крыху ашчаджаць, а 2%
дык і шмат. 13% пабаяліся ад-
казаць на пытаньне. Паводле
прафсаюзаў, саме дараге
жыццё ёт Менску, а тады ў Го-
радні, самае таннае — у Віцебс-
ку, а тады ў Берасцьці. Розыніца
між Менскам і Віцебскам невя-
лікая: 13% ад менскага «спажы-
вецкага кошыка» (які роўны 10
мільёнам 40 тысячам).

ГЭС на Нёмане

У 10 км ад Горадні пабуду-
юць ГЭС, плаціна-мост будзе
ўышкі на 9 мэтраў, затопіць пад
водасховішча 300 гектараў зямлі.
Будова каштавацьме пад 25 мільё-
наў даляраў. Спачатку думалі па-
будаваць каскад з 6 ГЭС, а пасъ-
ля абдумаліся на дзвюх: гэтай
Гарадзенскай і яшчэ адной, Нё-
манской, піша БелПАН.

Хадзілі разьбірацца

Літоўская паліцыя злавіла ў
паўкілямэтры ад мяжы, пад Ап-
ікартамі, трох беларускіх міліцы-
янтаў з Івейскага раёну, а з імі
дзядка 78 гадоў з Гарадзенскага
на прозвішчы Грынюк. Адзін
міліцыянт быў у форме і з пістолетам, рошта — з міліцэйскім
паперам. Яны быццам бы хадзілі
у Салечніцкі раён разьбірацца,
хто скраў карову ў Грынюка. Па-
садзілі ў каталажку.

НАША НІВА

ПЕРШАЯ БЕЛАРУСКАЯ ГАЗЭТА

Заснаваная ў 1906. Адноўленая ў 1991. Выходзіць у пяцідзялкі. №24 (145) 27 ВЕРАСЬНЯ 1999г.

Учора адбыўся зъезд партыі БНФ паводле вэрсіі Пазыняка

Чым вузейшае кола, тым даўжэйшая назва

**БНФ стаў Хрысьціянска-кансэрватыўнай партыяй Беларускага Народнага Фронту.
А «Адраджэнне» можа стаць базай для новага шырокага нацыянальна-дэмакратычнага руху**

*Пазыняк пайшоў на рас-
кол Фронту. Рубікон пяройд-
зены. Галоўнае пытаньне ця-
пер стаіць зусім іншае: ці
зможа маладзейшае пакален-
не палітыкаў на руінах ста-
рых палітычных партыяў, якія
разваліліся не без удзелу
рэжыму, згуртаваць новы
фронт, новы шырокі рух, ад-
зіны і сучасны, якія можа раз-
валіць рэжым.*

*Учора ў клубе мэнскай
абутковай фабрыкі «Луч» ад-
быўся IV зъезд партыі БНФ.
Юрыдычна сіла гэтага мераприе-
мства ад пачатку была сумнеўна-
юю. Зъезд быў скліканы Зя-
нонам Пазыняком, які ў прызначы-
ў гэтую дату, хача Сойм
БНФ «Адраджэнне» прыняў
правэньне правесці зъезд*

*партыі разам са зъездам руху
30—31 кастрычніка. Аднак, на
думку сп.Пазыняка, у статуте
партыі на пішацца, што тэрмін
правядзеньня зъезду мусіць
прызначацца Соймам. Калі сп.Каролік узяў слова ў паведамлі-
шы, што на зъездзе прысутнічае 141 дэлегат, хоць для квору-
му было б дастаткова і 137, залі з палёткай уздыхнула. Ты-
танічная арганізацыйная праца
авангарду нацыянальна-дэмак-
ратычнага барацьбы не пайшла на
глум.*

*Старшыняваў сп.Белен'кі, і
пасля слова мандатнай камісіі
ён запрапанаваў даць слова
сп.Лявону Баршчэўскуму, які
выконвае абавязкі старшыні
БНФ.*

Працяг і каментары на старонцы 3.

Фота /REX-ProMedia

ты на адбідову эканомікі, і чачэн-
ская моладзь знаходзіла б працу
на радзіме, ія маючы патрабы пра-
цаўаць на эміграцыі, ствараючы
канкуренцыю расейскім аднагод-
кам. Сытуацыя можа пачаць вы-
ращацца, калі нейкая краіна
признае незалежнасць Чачні.

Пэрспэктыва канчатковага акре-
сленія статусу тады дасць ёй новыя міжна-
родныя абавязкі, якія яна —
ніяма сумневу — будзе выконваць.

Гісторыя з Рәсей пераходзіць і
да нас, бы эпідэмія. У грамадзкім
транспарце ўжо можна знайсці
ўлёткі, у якіх тлумачыцца, як
весці сябе ў разе катастрофаў.
Цікава, што маецца на ўзвесі: зем-
лятрус ці тайфун? Замест каб су-
пакойваць людзей, іх актыўна
прывучаюць да думкі пра непазы-
бяжнасць тэрактаў і авіяналётаў.
Кажуць, «лёс у нас адзіны» і «ніку-
ды нам ад Рәсей на дзеца».

Міжволі думаеца: штосьці рых-
туеца. Калі нехта, карыстаючы
ся сувязямі з расейскім крыміналь-
ным съветам, змог зарганізаць
зьнікненне беларускіх палітыкаў,

дык чаму б гэтаму некаму не па-
дарваць дом у Менску? А тады ўсё
зваліць на апазыцыю: «Яны дау-
ноў былі заадно з чачэнцамі».

Бо ў Рәсей цяпер два галоў-
ныя суседы: Чачні і Беларусь.

Барыс Тумар, Андрэй Андрыеўскі

Правы чалавека і права народу

Правы і свабоды чалавека —
чэй кіраваць. Прыкладам у гэ-
тэ, паводле трапнага выразу
польскага правазнаўцы Марэка
Навіцкага, шчыт, які прыкры-
вае чалавека ад замахаў з боку
дзяржавы. Яны абараняюць
людзей ад знявагі іх чалавечай
годнасці з боку дзяржаўнай
улады, патэнцыйна найбольшага
парушальніка правоў і свабо-
даў. Улады скільныя парушаць
правы людзей, бо гэтак ім ляг-

Артыкул Сямена Шарэц-
кага на старонцы 4.

2 ПОСТ

ЛІСТЫ ў РЭДАКЦЫЮ

На далёкім востраве Тыморы інданэйцы выражаюту ўсходніх тыморцаў за тое, што тыя жадаюць свабоды і незалежнасці. У далёкім Дагестане расейцы з уласцівым ім бязладзьдзем абрынуліся на два горныя аулы, што захацелі жыць па-свойму. Пра разыю на Тыморы расейскае тэлебачанне мала паведамляла, не да таго было. Вайна ў Дагестане стала лебдз не дзяжурным шоў пра ўзорную карную экспедыцыю: пабаче, як мы паразумнели, як мы — нарэшце! — наўчыліся файна ваяваць у хатніх умовах.

Расейцы ў Маскве думалі адседзеца на гарах, назіраючы бойку тыграў у даліне. Ня выйшли.

Тры надзвычай эфектныя тэрарыстычныя акцыі памянялі сітуацыю: фанабэрэйтая сталіца імперыі атрымала дзёрскую аплявуху на вачох усяго белага і чорнага съвету. Бойкі на язык тэлеброд патрабуе помсты па прынцыпе «два вонк за вока і два зубы за зуб». Амтычанская істрыя набыла непрыстойныя для такой вялікай дзяржавы як Расея памеры. Страна няяніных чалавечых жыццяў заўсёды выклікае пратест і я не можа быць апраўданая. Але неяк вельмі ўжо сэлектыўна, па-расіску, перажоўваюць маскоўскія выбухі ў Беларусі. Калі мірных жыхароў забівае дзяржава, дык гэта вайна, калі гэта робіца ў адказ, дык

гэта тэрарызм.

Пра тэракты ў сталіцы імперыі перажываюць дзясяткі тысяч беларускіх маргіналаў і пралетараў, уключчна з былым презыдэнтам, векавечным сэнатарам... Выпішы пляшку гарэлкі, яны пачынаюць патрабаваць маё меркаванье наконт гэтага. Ім няўся, як гэта можна біць мірных сэрбаў у Бялградзе і маскалёў у Маскве. Якія бесчалавечныя NATO і чачнцы! Разам з пропагандыстамі новага анатавысу на Чачнію яны бу парашок съцерлі ту ю зямлю. Яны дзівяца, чаго іх ня любяць чачнцы, прыродны ліхадзея. Здаецца, вось-вось чачнцы будуть абвешчаныя шайтанамі, а не людзмі.

Заклікаць да разуму, да раздуму марна. Крокі над «і» даўно пастаноўеныя. Ісціна адна, і яна на нашым баку. Спрэчка вядзеца толькі дзеля пацверджанья ўласнай праведнасці, усё іншае — ерас.

Яны ня хочуць майго меркавання. А я думаю так: я задаволены, што нашы беларускія хлопцы дома і нашы беларускія маци съпяць спакойна. Я задаволены, што Расея знайшла ў людзяце мільярды на вайну. «Цяжкасці для Расеі — магчымасці для Беларусі». Пра ўсё астматыяе хай думаюць і перажываюць самі. У мяне неўраджай картопляў, і ў калгасе мне не дали сена.

Мікола Бусел, вёска Дуброва,
Мірная Беларусь

дзяржбясьпекі. Размова доўжылася каля 20 хвілін. На працягу размовы ст.лейтэнант Г.Сысой задаваў пытанні аб колькасці студэнтаў у арганізацыі, аб мерапрыемствах, якія плянуете праводзіць у будучым ЗБС. Са словаў сп.Г.Сысоя, ягонае ведамства вельмі цікавіцца проблемамі студэнтаў, іх вучобай, цяжкасцямі, якія ўзьнікаюць у стасунках студэнтаў з выкладчыкамі. Таварыш з КГБ прапанаваў Крысыціне Сідун у выпадку ўзънікнення нейкіх цяжкасцяў звязацца па дапамогу да іх у КГБ, і яны абвязкова разъбяруцца з гэтым, дапамогуць студэнтам і з вучобай, і з атрыманнем інтэрнату, толькі, маўляў, пікеты не выстаўляйце, не актывізуіце студэнцкіх масаў. ЗБСу прыемна: увага!

Студэнт

КГБ у ЗБСе

23 верасня ў офісе Задзіночання беларускіх студэнтаў завітаў старшы лейтэнант Камітэту дзяржаўнай бяспекі Г.Сысой. Напірэдадні ён тэлефанаваў старшыні ЗБС Крысыціне Сідун і настойліва прапаноўваў сустэрэцца, каб пазнаміцца з гэтай студэнцкай арганізацыяй і аблеркаўці нейкія пытанні. Размова тычылася пікетаў, якія будзе ладзіць ЗБС 27 і 28 верасня. Пікеты пройдуть пад назвай «Кожнаму студэнту па даху». Мэта гэтых пікетаў — прыцягненне ўвагі да проблемы з рассяяленнем студэнтаў па інтэрнатах. Менавіта гэтая актыўнасць, ніяк не палітычная, напірэдадні аікцыяў апазыцыі і выклікала занепакоенасць органаў

СПОРТ

БІЯТЛЁН БЯЗЬ СЫНЕГУ

З 22 па 26 верасня ў Раўбічах прыйшоў чацверты чэмпіянат съвету на летнім біятлёні. Беларусы ўзялі 2 залатыя і 2 срэбныя ўзнагароды.

Навінка міжнароднай фэдэрацыі біятлёну паспяхова прыжываеца ў міжнародным календары. Саступаючы і як відовішча, і паводле ўзроўню ўдзельнікаў клясычнаму біятлёну, летнія чэмпіянаты съвету, тым не менш, з кожным годам усё больш перастаюць успрымацца як дзіва і робяцца сталым і звычкы

Дзе варты быць

Дзеяньні

30 верасня — работнікі працэст. Прафсаюзы абяцаюць вывесы на вуліцы 50 тысяч чалавек. Дазвол ім далі толькі на мітынг на плошчы Бангалор.

У Заслаўі

У Заслаўскім музэі-запаведніку кавальская выставка «Звонкая песня мэталу» аж да пачатку лістапада. Гэта першая ў сваім родзе выставка за некалькі дзесяцігоддзяў. Выстаўленыя скульптуры, рэчы хатнага ўжытку, рэканструяваныя гістарычныя парытэты.

У Горадні

Гастролі менскай Опэры на сцене драмтэатру. 30 верасня і 1 кастрычніка «Севільскі цырульнік» Расіні, а 2 і 3 кастрычніка — вечар рамансаў.

Тэатар

Купалаўскі тэатар традыцыйна распачынае сэзон «Паўлінскай» (1, 2 кастрычніка). 3-га даюць апошнюю пастаноўку Валерыя Раёўскага «Піраміда Хеопса» паводле сучаснага расейскага драматурга Ю.Ломаўца. Матэрыял змрочны — сэньнішняя расейская безвыходнасць для маленькага чалавека. Цікавая акторская работа ў Гарцуева.

На «Вольнай сцене» 2 і 3 кастрычніка можна паглядзець «Апошнюю пастанараль», спектакль-ліяўрэт леташняга Фэстывалю беларускай драматургіі. Узяўшы за аснову аднайменную аповесць Алея Адамовіча, рэжысэр Мікалай Даінаў сродкамі плястыкі складанай сцэнаграфіі стварае свой «фантастычны трэлер-кілі часоў Апакаліпсису». Апрош выдатнага тандэму Сіговай Сідаркевіч, у спектаклі працујоць зонгі А.Федаровіча ды З.Бартосіка на музыку С.Залётнева.

У Балеце расклад такі: 28 верасня «Пікаўная дама» Чайкоўскага, 30 — М.Рымскі-Корсакаў, «Царская нявеста», 31 — Ц.Кюі, «Кот у ботах» (дзіцячыя музычныя тэатар-студыі).

З дзэйніяў сваёю плоднасцю Мікалай Пінгін. Не паспела адгрэймець адна прэм'ера, як мянчук нам рыхтуе новую. 4 кастрычніка на падмостках ДК НКВД (Камсамольская, 30) нас чакае спектакаль паводле Пятра Гладзіліна «Боты на тоўстай падэшве». Прадусар антрэпрызы — «Альфа-радыё». У спектаклі занятыя В.Клебановіч, У.Мішчанчук і А.Журавель.

Сёння ў ДК прафсаюзаў — «Бедная Ліза» ў пастаноўцы Пінгіна.

Канцэрты

1 кастрычніка на адкрытым сэзону ў Філярмоніі будзе іграчы Дзясятую сымфонію Бэтговена і Дзясятую сымфонію Смольскага. Іграе Акадэмічны сымфонаічны аркестар, сэпявае Акадэмічнае харавае капэля імя Шырмы, дырыжор Генадзь Праватараў.

Кіно

Пасольства камуністычнага Кітаю ў менскім кінатэатры «Перамога» (вул. Інтэрнацыянальная, 20) з 27 верасня па 3 кастрычніка ладзіць тыдзень кітайскага кіно. Кітайцы прывезлі самыя цікавыя ігравыя стужкі апошніяга часу. Цікаўныя змогуды убачыць наступныя фільмы: 27 — «Пераможца», 28 — «Опіумная вайна», 29 — «Спакуса ад дойгай касы», 30 — «Гаталь «Луміэнз», 1 — «Міліцыянт у 1988 годзе», 2 — «Сімельня хлопчыкі-баксёры», 3 — «Барацьба за развод». Пачатак сесіяў а 19-й.

У гэты ж дзень а 19-й гадзіне ў Палацы Прафсаюзаў пасольства Францыі прадставіць рэтраспэктыву «Даніна павагі кароткамэтражнаму кіно: кароткія фільмы вакол съвету». Нічога асаблівага, з адметнага толькі «Аўтобус» (1992), «Залатая пальмавая галінка» ў Канах і «Оскар» за лепшую кароткамэтражку.

Расклад наказаў відэофільмаў у клубе на сядзібе ТВМ (Румянцева, 13) на суботу 2 кастрычніка:

16.20: камэдый «Маска» з удзелам Джыма Керы.

18.00: мультфільм «Балта».

Фота

Да 30 верасня ў Музэі сучаснага мастацтва — выставка брытанскіх фотамастакоў з фотаклюбу «Picture House», наладжана менскім фотаклюбам.

Інстытут Гётэ ды Беларускай Акадэміі Мастацтваў 1 кастрычніка запрашоць на выставу «Набліжэнне ў аддаленне» з сэрыі «Фатаграфія ў Нямеччыне з 1850 году да нашых дзён». Ёсьць такі музэй БАМ (пр. Скарыны, 81А — гэта ў двары).

Вечарыны

28 верасня ў Доме Літаратара а 18-й гадзіне Сяргей Патаранскі, Віктар Сылінка, Мікола Адам ды іншыя сябры аўдзінання пачаткоўцаў з гучнай назваю «Літаратар» распачніць вечарыны пастаўті бардаў.

У чацвер жа, 30 верасня а 18-й у Доме Літаратара (вул. Фрунзэ, 5) адбудзеца прэзэнтация новага часопіса NIIL: Поле Эстэтычных Доследаў, арганіза-

N I I L

ПОЛЕ ЭСТЕТИЧНЫХ ДОСЛЕДАЎ

ГУРТ ПРАВАКАЦЫЯ

ваная нейкім Новым Фронтом Мастваўцаў. Уздел бяруць Міхась Баірын, Андрэй Хадановіч і бумбамлітаўцы. На прэзэнтацыі таксама будзе праходзіць выставка Аляксандра Іванава, Арцёма Рыбчынскага і Сяргея Ждановіча, гурт «Правакацыя». Уваход вольны.

Выставы

У малой залі Музэю сучаснага мастацтва выставка магілёўкі Веры Юркавай «Мой сусьвет».

У Нацыянальным мастацкім музэі да 17 кастрычніка працаюць выстава, прысьвечаная 70-м угодкам Арлена Кацкіравіча. Ці меў рацыю Адам Глёбус, які ў «Суайчыніках» напісаў пра пераманыне Кацкіравічам Рэната Гутуза? Даведайцесь.

28 верасня ў Выставачным

комплексе на Машэрава адкрыцца выставка «Дрэваапрацоўка '99», на якой будзе выстаўляць і гандляваць дрэваапрацоўчае абсталіванье.

Папса

30 верасня ў менскім клубе «Тытанік» адбудзеца «найвялікшае шоў другога тысячагоддзя» — да нас прыяжджае тэлевізора Верка Сярдзючка (кім папраўдзе звяўляецца Андрэй Данілко), якая гаворыць на суржыку — гэта такая ўкраінская трасянка. Гледачам абяцаюць «трагікамічны фарс з элемэнтамі постмадэрнісцкага фальклёру» ці то інтэрнацыянальна-папсовы кіч.

Змішчэвіч Бартосік, Аляксандар Кудрыцкі

слабы сярэдні ўзровень чэмпіянату.

Нядзельныя эстафеты скончыліся прадказальнімі перамогамі расейскіх зборных. Беларускія мужчынскія зборныя занялі 5-е месца. Серабро дасталася латышам, бронза — Эстоніі. Затое беларускія біятляністкі падешылі нас на фінішы, заваяваўшы срэбрныя медалі. Бронзавыя медалі ўзяла Украіна.

Беларускіх біятляністак, якіх можна аднесць да сусьветнай эліты, тро: Сашурын, Айдару і Рыжанкоў. Пасыля таго, як скончыў выступаць А.Папоў, стабільнага чацвертага ў нашай зборнай німа. Летасць някіпска паказаў сябе Пя트ро Івашка. Цяпер у яго зіявіўся канкурант Валіўулін. Што тычыцца беларускай жаночай зборнай, то яна наўрад ці падешылі пасыпахамі: толькі Пара-мугіна стала выступае ў эліце. Але яе лепшыя годы ўжо мінулі.

Біятлён — адзін з самых

Чым вузейшае кола, тым даўжэйшая назва

Працяг са старонкі 1.

Аднак, гэта выклікала нечакана бурную адмоўную рэакцыю залі. Прысунтыя лямантаў: давай далей аблікаркоўцаў парадак дня, Баршчэўскі ўжо нагаварыўся. Праз пару хвілінай старшыня зноў пачаў прасіць за сп. Баршчэўскага, які ўсё дасылаў у прэзыдыюм цыдулкі. Аднак большасць ізноў абурилася.

Пастановілі тымчасам зачытаць даклад Зянона Пазьняка. Чытаў сп. Крыжаноўскі. Пасъля першага ж сказу: «...Вітаю Вас у Бацькаўшчыне, якая скора стане свабоднай...» — залі віхнула авацыямі.

У дакладзе падкрэсленыя некалькі прынцыповых палітычных момантаў. Найперш, увядзіцца новая пакуль тэрміны «каляніяльная дэмакратыя» і «каляніяльная апазыцыя», пад якімі разумеюцца тыя сілы, для якіх незалежнасць Беларусі ёсьць, нібы, справай факультатыўна. Рэзкай крытыцы паддалі тут «Хартью '97», якая, разам з «Шараметамі», працуе на расейшчыну. Яны, у пары з лукашыстамі, гэта «адзіная двухполюсная систэма». У дакладзе асабліві ўпор быў зроблены й на праблеме «маральнага выбару», адпаведнасці мэтаў і мэтадаў.

Што ж рабіць? На думку Пазьняка — вяртаць мараль. А недзяржаўныя арганізацыі разбираюць мараль. Ніхто не павінен аплочваць нашу палітыку. Ня трэба чужых грошай, трэба веры ў Беларусь.

Што тэрэ было рабіць? Ствараць грамадзянскі парламент адразу пасъля 21 ліпеня ды сабраць пару соцені тысячаў подпісаў. Рэзвіваць кампанію запісу ў грамадзянства БНР. «Я ўражаны зрывам» гэтай кампаніі, сцвярджае Пазьняк, ускладаючы віну на «дэмакратыўнае хвалі».

Чаго не рабіць? Дзеля чаго кілкаць 100 тысячаў чалавек на вуліцу — задаецца пытаннем старшыня БНР. Гэта, на ягоную думку, гапонаўшчына.

Пасъля дакладу высілкамі

сп. Куліка й сп. Белен'кага слова атрымаў і Л. Баршчэўскі, які эмэцыяна пачаў пераконваць прысутных, што гэтае мерапрыемства — ня звезд, а праста сход. Потым ён вінаваціў ініцыятараў мерапрыемства ў многіх інсінгаціях і хлусыні. Напрыклад, хлусыня тое, што гэтую ініцыятыву падтрымаў Васіль Быкаў. Быкаў, паводле словаў Баршчэўскага, заявіў, што ён застанецца ў Сойме партыі БНР толькі ў выпадку, калі яны не дапусцяць расколу. Далей ён абвінаваціў сп. Папкова, што той сфалысіфікаў ліст Шушкевіча (які ўчора быў прысланы факсам ва Управу БНР), а арганізатаў — у крадзяжы пячаткі партыі. У залі узяўшыся гвалт, але выступаўца на правах шарлагавага партыйца шчэ заўважыў, што менавіта гэтае званая «каляніяльная апазыцыя» сядзіць у турмах і яе прадстаўнікі зынікаюць бясьследна. «Адзінства на новых падставах», працягавае сп. Пазьняком (якое фактычна азначае «хто са мною, той застаецца ў партыі»), заўважыў сп. Баршчэўскі, гэта разбурэнне Фронту. Пад нядобры гул у залі Лявон Баршчэўскі рашуча пакінуў аўдыторыю.

Але гэтым ён ня збіў з тропу ні прэзідіум, ні сход. Яны перайшлі да пратакольных мерапрыемстваў. Усе рашэнні прымаліся амаль адзінагалосна. Апроч іншага, вырашылі перайменаваць партыю ў Хрысьціянска-кансерватыўную партыю Беларускага Народнага Фронту. Пасъля выбралі Пазьняка, намеснікаў сьпісам: сп. Анцыповіча, Белен'кага, Папкова, Старчанку — і 47 сябраў Сойму, сярод якіх Васіль Быкаў і Рыгора Барадуліна, хоць ні першы, ні другі ў звязкі з ўзведзеніем на бралі (Рыгор Барадулін хворы, ляжыць у шпіталі). Між галасаваннямі Юры Белен'кі ўрачыста павіншаваў прысутнага ў залі старога бэнэфаўца, вядомага беларускага пісьменніка Артура Вольскага з 75-цігодзідзземем.

Міхал Пяткевіч

Але звязкі з ўзведзеніем на бралі (Рыгор Барадулін хворы, ляжыць у шпіталі). Між галасаваннямі Юры Белен'кі ўрачыста павіншаваў прысутнага ў залі старога бэнэфаўца, вядомага беларускага пісьменніка Артура Вольскага з 75-цігодзідзземем.

Што засталося па-за звязкам? Засталіся, напрыклад, адкрытыя лісты да Пазьняка кіраўніка Магілёўскай абласной арганізацыі БНР Фёдарава, адкрыты ліст да сяброў БНР «Адраджэнне» 19 кіраўнікоў абласных, раённых і гарадзкіх арганізацій Фронту, якія катэгарычна выступілі супраць гэтага «альтэрнатыўнага» звязку і расколу БНР, які ён наясে. Складалася ўражаныне,

Фота: REX-Promedia

VI Звязок БНФ «Адраджэнне», 1 жніўня 1999 года

НА МАРШЫ

**Звязок пазьнякоўцаў адразніваўся
бязъмежнай дэкларатыўнасцю, за якой
не відаць ні дзеяньняў, ні пляну дзеяньняў,
ні нават патэнцыялу нешта зрабіць**

Атмасфера, якая папярэднічала звязку-сходу і панавала на ім, насыцяжвала сваёй напаў-сакрэтнасцю. Ужо ад рана ў суботу ўзбуджаны сябры БНФ чакалі якіх вестак калі сваёй менскай сядзібы. Большаясць на ведала нават месца правядзення звязку. Суботнім ранкам ва Управу прыйшоў адзін факс ад Станіслава Шушкевіча. У нядзельлю сярод дэпутатаў распайдзюжвалі іншы, нашмат даўжэйшы. Суботніе пасланыне было прасякнутае гэтае знаёмым Шушкевічавым: *да згоды*. У нядзельным ён жа прышпільваў нядобрыя клішэ «Хартыі '97», наўпрост абвінавачваў камуністаў Калякіна і працавікоў Бухвостава ў здрадзе нацыянальнім інтарэсам. Гэты ліст моцна паспрыяў распаліванню эмоцый на звязкі-сходзе.

Але звязкі з ўзведзеніем на бралі (Рыгор Барадулін хворы, ляжыць у шпіталі). Між галасаваннямі Юры Белен'кі ўрачыста павіншаваў прысутнага ў залі старога бэнэфаўца, вядомага беларускага пісьменніка Артура Вольскага з 75-цігодзідзземем.

Што засталося па-за звязкам? Засталіся, напрыклад, адкрытыя лісты да Пазьняка кіраўніка Магілёўскай абласной арганізацыі БНР Фёдарава, адкрыты ліст да сяброў БНР «Адраджэнне» 19 кіраўнікоў абласных, раённых і гарадзкіх арганізацій Фронту, якія катэгарычна выступілі супраць гэтага «альтэрнатыўнага» звязку і расколу БНР, які ён наясে. Складалася ўражаныне,

што арганізаторы звязку хочуць любой цаной узяць рэванш за першую сесію звязку БНФ, не зважаючы на навакольную рачаісць і не шукаючы кампрамісаў.

Вячоркі ў залі не было. Не было й дэпутатаў ад «Маладога Фронту». Была старая гвардия. Скажам шчыра, была тая частка Фронту, якая прадстаўляе маргіналізаваны слай грамадзтва. Гучалі на сходзе гучныя філіпікі на адрас «адшчапенцаў». Іншы раз па-расейску.

Неабходнасць нацыянальна-вызваленчага патасу не выклікае сумневаў у нацыянальнасці беларусаў, як і маральнасць палітыкі. Але ці ёсьць маральным звяром на лукашэнкаўскі Мініст (які стаў на бок Пазьняка)?

Сярод бачных вынікаў звязку — нечуваная кансалідацыя й адзінадушнасць дэлегатаў, адбраных да ўзведзенія на ім, не-цярпімасць да тых, хто спрабуе аспрэчыць рацыі Пазьняка, што моцна прайвілася ў тым, як не давалі слова Баршчэўскому. Гэта азначае, што за бортам такое арганізацыі непазыбжна застацца тыя, хто быў гатовы весьці крытычны дыялог.

Ідэяна акрэслілася палітычная сіла — Хрысьціянска-кансерватыўная партыя БНР (хрысьціянска-кансерватыўных партыяў у Эўропе пакуль

не было). Абноўленая палітычна арганізацыя здаецца маналітам. ХКПБНФ даклярае дзеясную падтрымку «дэяннаму, але легітымнаму» Вярохойнаму Савету, ягонаму старшыню Сямёну Шарэцкаму, які «стаіць на беларускіх, нацыянальна-дэмакратычных пазыцыях». Сваю дзеянасць партыя засяродзіць на ідэі ўсталявання грамадзянства БНР, стварэнні Камітэта БНР грамадзянаў БНР і органаў самакіравання, зборы подпісаў за адхіленне Лукашэнкі ад улады, стварэнні грамадзянскага парламента ў часовага ўраду — але гэта ім самімі рабілася ўжо пяць гадоў і беспасыпова.

У перадзіздаўскім лісце Пазьняк піша, што «усё змарнавалі канфармісты.... Нават загад абарышце Лукашэнкі выдаць няма каму». Няўжо гэты загад будзе выданы старшынёю Рады БНР? Ці прэм'ер-міністрам часовага ўраду, створанага ХКПБНФ?

Пазьняк кажа пра тое, што ён «яшчэ раз працягнену захаваць» адзінства Фронту, які ўжо на ёсьць адзіним. У якасці формулы для адзінства працягнену захаваць арганізаторы БНР. Пасля гэтага заўчастнага на думку многіх сябров БНФ звязку, пасъля паўгадавога паралізу дзеянасці «нацыянальна-вызвольнага руху», пасъля дыскрэдатацыі ідэяյ Фронту бязъмежнайсцю да кампрамісу, у гэтай часткі высыпывае жаданье і насамрэч спыніць існаванне «распалавіненага, дыскусійна-антаганістычнага Сойму» і стварыць новую сілу, больш адкрытыю і шырокую, у альянсе з іншымі палітычнымі сіламі.

Рубікон пярэдзізны. Але вада на тое і вада, што ў яе двойчы ня ступіш. I 99-ы год на 89-ы. Манаполія на нацыянальную ідэю ўжо ніхто ня мае. Носьбіты нацыянальны ідэя ўжо канкуруюць між сабой. Настрой на другой сесіі VI звязку БНФ «Адраджэнне» будзе заўсякве хутчэй ад таго, як пройдзе 17 кастрычніка «Марш Свабоды». Супраць якога не разумела чаму выступіў Пазьняк, што ўвогуле выдае на капрызныя крыўды. Шкада, што два Франты разыходзяцца на маршы.

Гары Куманецкі

МЕРКАВАНЬНІ АКТЫВІСТАЎ ФРОНТУ

**На пытаныні нашага карэспандэнта напярэдадні звязку
адказали вядомыя актыўісты БНФ**

можуць супрацоўнічаць.

— *Каго Вы разумееце пад «каляніяльной апазыцыяй»?*

— Нацыянальна-вызваленчы рух пачаў пераплатацца з каляніяльной апазыцыяй. У калёніях бываюць і каляніяльная адміністрацыя, і каляніяльная апазыцыя. У нас гэта тыя намэнклатуры, якія адрынуў Лукашэнка. Цяпер яны пад нашым сыцягам равуться «Жыве Беларусь!», амаль усе перайшлі на беларускую мову, але пяць гадоў назад яны нас за гэта зьнішчалі, Пазьняка нігбілі. А зараз яны хочуць выкарыстаць Фront пад гэтымі сыцягамі.

— *Ці будзеце вы ўдзельніцаў у звязку 30 кастрычніка?*

— Мы будзем удзельніцаў. Мы ж усе фронтаўцы. Мы можам супрацоўнічаць на новых падставах. «Новыя адзінства», як кажа Пазьняк. Дзяёве арганізацыі, дзяёве часткі

красавіку ў Расею, ён жа да таго ўсё жыцьцё пражыў у Швейцарыях. Калісці людзі гэта добра ведалі. Цяпер забыліся. Барані Бог, каб зіянам забылі. У звязку зіянам забылі гэта ўсё, што звязалася зіянам з Ганчаром. Гэта было непапраўна.

— *Вячаслаў Січык, в.а. адказнага сакратара Управы БНФ «Адраджэнне» і Партыі БНФ:*

— Той звязок, які мае адбыцца, гэта раскол з палітычнага пункту гледжаньня. Калі казаць пра праўныя бок, то існуе Статут БНФ і там запісаны механізм правядзення розных партыйных мерапрыемстваў і згодна з ім, звязок зіянцаў Соймам. З праўнага боку — гэта чиста падпольнае мерапрыемства. А з па-

літычнага боку — гэта яшчэ больш небяспечна, бо ўпершыню расколавацца БНФ і беларускі вызваленчы рух. Фактычна цяпер ствараецца нешта наўшталт нацыяналь-дэмакратычнай партыі, якую ў свой час ствараў Алеся Емельянаў, але ў яго най ролі цяпер зіян Пазьняк. Я глыбока перакананы, што больш за тысячу сябров БНФ у іхнія шэрагі съязніць немагчыма.

— *Ці будзеце вы супольна ўдзельніцаў у звязку 30 кастрычніка?*

— Я вельмі на гэта спадзяюся, бо іншага шляху дзеля кансалідацыі няма.

— *Валеры Буйвал, мастацтвазнаўца, прэс-сакратар Партыі БНФ:*

— Усё, што адбываецца ў апошнія месяцы — гэта натуральны шлях, лягічны працэс. Праз 11 гадоў разъвіцца шырокае народнага руху вызначылася розыніца інтарэсаў, спосабай і мэтадаў барацьбы. На гэты звязок звязку паказаў, што Зянон Пазьняк застаецца прызнаным лідарам і мае сваіх прыхильнікаў аудадумцаў, шчырых і адданых сябров і аднадумцаў ва ўсі

4 ГОСЬЦЬ НАШАЙ НІВЫ

Наша Ніва [24] 27.09.1999

Сямён ШАРЭЦКІ

Працяг са старонкі 1.

Больш за тое, у краінах з таталітарнымі рэжымамі ўлады амаль заўжды імкнуцца выхаваць усіх людзей згодна з раней прыдуманым этапёнам, ня лічыся са здольнасцямі і скільнасцямі апошніх. Справа даходзіць да таго, што дыктатарскія рэжымы хочуць, каб усе нават апранутыя былі ў аднолькавую вопратку.

Хаця аб правах чалавека і

свабодных зямель і людзі працавалі галоўным чынам на чужых землях, а таму й шукалі ў дзяржаве абарону ад уціску. У ЗША, наадварот, дзяржава не павінна была перашкаджаць асвойваць новыя землі, а значыць і ствараць людзям самім для сябе шчасце.

Хаця аб правах чалавека і

вы з правамі сваіх прадстаўнікоў. Больш за тое, тытульныя нацыі амаль заўжды імкнуцца асыміляваць залежныя ад іх народы. І гэта вельмі бачна было на адносінах панская расейская вярхушкі да беларусаў пасля ўваходжання тэрыторыі апошніх у склад Расейскай імперыі. Ужо ў 1764 годзе ўнаказе князю Вяземскому Кацярына II давала загад, у якім гаварылася пра тое, што «трэба лягчайшым способам прывесці да таго, каб яны абруслі і перас-

янальная дзяржава зьяўляеца роднай маці, а ня мачыхай свайму народу, а таму аб'ектыўна зацікаўленая ва ўстанаўленыні шчыта (захаваныні правоў і свабод чалавека), які б прыкрываў кожнага яе грамадзяніна ад замаху чыноўнікаў на яго годнасць. Прычым нацыянальныя дзяржавы аб'ектыўна зацікаўлены ў захаваныні правоў і свабод ня толькі тых прадстаўнікоў сваіх нацыяў, якія жывуць на іх тэрыторыі і зьяўляюцца іх грамадзянамі, але й тых, якія пра-

залежнасці правоў і свабод чалавека і правоў народу (нацыі) распрацаваныя навукай пакуль што недастатковы. Правы і свабоды чалавека разглядаюцца, часцей за ўсё, у адрыве ад правоў нацыяў на самавызначэнне. Пацверджаннем таму зьяўляеца выказванье таго ж М.Навіцкага, які падкрэслівае, што «ў межах правоў чалавека нельга гаварыць аб правах меншасцяў». Апошнія — гэта, маўляй, ужо «мова і прадмет палітыкі», а «ў рэчышчы пра-

ПРАВЫ ЧАЛАВЕКА І ПРАВЫ НАРОДУ

Але гаворачы пра значэнне правоў і свабод чалавека для абароны чалавечай годнасці людзей, траба падкрэсліць, што гэта тычыцца ня толькі краінаў з таталітарнымі рэжымамі, але і так званых дэмакратычных, дзе большасць насельніцтва можа выказаць сваю волю з дапамогаю свабодных і справядлівых выбараў. Гэтая неабходнасць абумоўлена тутым, што ўлада большасці таксама можа быць неапраўдана жорсткай у адносінах да пэўных асобаў. Менавіта большасць афіння вынесла съмяротны прысуд Сакрату. Адурманеная савецкай пралагандай большасць сяброў таго, на першы погляд, дэмократичнай установы як АН СССР асуджала праваахоўную дзейнасць Андрэя Сахарава і патрабавала пазбаўлення яго Нобэлеўскай прэміі. Усё гэта гаворыць аб тым, што неабмежаваная ўлада, у тым ліку і большасці, зьяўляеца пагрозай для асобных людзей. І таму сапраўдная дэмократыя патрабуе менавіта абмежавання ўлады і большасці, калі тычыцца спраўы чалавечай годнасці.

Разглядаючы развівіцьцё канцепцыі свабоды чалавека ў Эўропе, траба падкрэсліць, што забесьпячэнне свабоды было звязанае галоўным чынам з надзеямі на дзяржаву, якая, маўляй, і павінна даць шчасце кожнаму. Менавіта кіруючыся гэтым прынцыпам, высунуў свой лёзунг і Кастусь Каліноўскі: «Не народ для ўрада, а ўрад для народу». І самае дзіўнае тое, што ў Эўропе потым звязаліся кіраўнікі дзяржаваў і нават урады, якія верылі, што яны сапраўды ведаюць, як ашчаслівіць сваіх падданных. Як правіла, гэткія ўладары раней ці пазней становіліся дыктатарамі. Прыкладам зноў-такі можа быць рэжым Лукашэнкі, які абяцаў у час выбарчай кампаніі ашчаслівіць усіх, а пасля таго, як быў абраны прэзыдэнтам, стаў дыктатаром.

І зусім па-іншаму глядзяць на свабоду ў ЗША. Тут заўжды лічылі, што роля дзяржавы заключаецца толькі ў абароне людзей і іх маёмы, а ў астатнім яна не павінна перашкаджаць кожнаму ствараць для сябе шчасце. Гэткія розныя падыходы да ролі дзяржавы Марэк Навіцкі тлумачыць тым, што да пачатку стварэння прававых систэм у Эўропе ўжо не было

траба гаворыць у рэчышчы праваў саміх асоб, але паколькі апошняя абавязкова належала да нейкіх грамадзкіх групаў, дык без надання правоў і свабод гэтым групам нельга выканаць патрабаваныя названых вышэй дакументаў і ў адносінах правоў і свабод самога чалавека. І гэта перш за ўсё тычыцца нацыяў, бо безнацыянальных людзей не бывае. Кожны чалавек лічыць сябе прыналежным да якойсці нацыі, і калі ён сумлены, дык і ганарыцца тым. Менавіта на гэтай падставе вядомы нямецкі філёзаф Артур Шапэнгаўэр лічыў, што самы распаўсюджаны від гонару — нацыянальны гонар.

Без нацыянальнага гонару народ ператвараеца ў натоўп людзей з рабскай псыхалёгіяй, якія заўжды будуць імкнуцца падпрадкаваць себе суседнія дзяржавы. І калі гэта здарыцца, дык аб правах і свабодах прадстаўнікоў залежнай нацыі можна гаворыць толькі ў тэарэтычным пляне. На практицы ж, каб трывалы залежнасці паміж нацыямі, паноўная нацыя ў дзяржаве ніколі не дазволіць прадстаўнікам першых залежніх нацыяў мець роўныя пра-

талі глядзець як ваўкі ў лесе». Працягваючы палітыку сваёй бабкі, скіраваную на абрусеньне беларусаў, Мікалай I закрыў Віленскі ўніверсітэт, які быў адной з найвялікшых крыніц беларускай культуры, ліквідаваў унію і перадаў уніяцкія храмы праваслаўнай царкве, спыніў дзейнасць Статуту Вялікага Княства Літоўскага і нават забараніў ужыванье слова «Беларусь». Палітыка па абрусеніі беларусаў была прадоўжаная наступнымі царамі, а таксама, пачынаючы з канца 20-х гадоў нашага стагоддзя, і савецкімі ўладамі, хаця апошняя і абвяшчалі роўныя права для прадстаўнікоў усіх нацыяў.

Для таго, каб права прадстаўнікоў залежных нацыяў сталі аднолькавымі з правамі прадстаўнікоў паноўной нацыі, неабходна спачатку выраўняць іх права кожнай мець сваю незалежную дзяржаву, як гэта, скажам, было зроблена ў Чэхаславаччыне, якая цывілізаваным шляхам падзялілася на Чэхію і Славаччыну. Но толькі пры наўясці сваёй нацыянальнай дзяржавы можна забясьпечыць нацыянальныя адносіны паміж уладамі і людзьмі, толькі нацы-

жываюць на тэрыторыі іншых дзяржаваў. Менавіта таму з адраджэннем сваёй нацыянальнай дзяржавы Ізраіля становішча габрэяў значна палепшилася ў іншых краінах. У іх зявілася маці-абаронца. Менавіта таму тыя народы, якія яшчэ ня маюць сваёй нацыянальнай дзяржавы, імкнуцца яе мець. І зусім ненормальным трэба лічыць становішча, у якое сёньня ставіць беларускі народ былы яго прэзыдэнт А.Лукашэнка, імкнучыся аб'яднаны Рэспубліку Беларусь з Расейскай Федэрацыяй у адну дзяржаву. Многія з расейскіх палітыкаў у адносінах правоў беларусаў засталіся на ўзроўні кацярынінскіх і мікалаеўскіх часоў. Беларусаў яны нават ня лічыць за нацыю. У некаторых з іх нават стала звычайнай гаварыць: «Усе мы рускія». Ім і ў галаву не прыходзіць, што гэтым яны зьневажаюць дзесяцімільёны народ, які, паводле ўсіх міжнародных пагадненняў, мае права мець і мае сваю дзяржаву. І калі сёньня паўсталі пагрозы перад беларускім народамі стаціць гэтае права, на абарону яго павінны падніца беларусы ўсяго сьвету.

На жаль, пытаныні ўзаема-

воў чалавека нельга гаворыць аб правах асобаў, якія належаюць да нацыянальных меншасцяў». Больш таго, спадар Навіцкі лічыць нават адступленнем ад гэтага правіла тое, што ў шасцідзесятых гадах у абедвух ААНскіх Міжнародных пактавых правах чалавека зроблены запіс у іх першых артыкулах аб правах нацыяў (народаў) на самавызначэнне.

І сёньня мы бачым, як многія народы дамагаюцца і нават вядуць барацьбу за ажыццяўленыне гэтага права аж да праваў стварэння сваёй дзяржавы, без чаго, як ужо было сказана, не працује або працуе ва ўрэзаным выглядзе права чавлаека. Прычым апошнія тычыцца не толькі прыгнечаных нацыяў, але і тых, якія спрабуюць на сільных мэтадамі трывама падпарацаваныні іншыя народы. І тут К.Маркс і Ф.Энгельс мелі рацю, калі падкрэслілі, што «ня можа быць свабодным народ, які прыгнечвае іншыя народы. Сіла, патрэбная яму для падаўлення другога народу, урэшце заўжды абарочваеца супраць яго самога».

Вільня, 24 верасня 1999 году

ІНФАРМАЦЫЯ ПРА ЗАМАХ НА ШАРЭЦКАГА

Прадстаўнік літоўскага злачыннага съвету распавёў журналистам, што яму прапанавалі забіць в.а.кіраўніка беларускай дзяржавы

Сэнсацыйны матар'ял «Жыццё Сямёна Шарэцкага ў небясьпечы» зъявіўся ў апошнім нумары літоўскага ілюстраванага штотыднёвіку «Вядас». На журналісту «Вядаса» выйшаў прафесійны снайпэр па мянушцы «Манах», зъвязаны з літоўскім злачынным съветам, і распавёў такую гісторыю:

«24 жніўня сёлета са мною захадзелі сустэрэца нейкія невядомыя мне людзі. Яны напрасілі, каб я за 100 тысяч даляраў заплатіць адразу, а рэшту — як выканаю заданне. Яны мелі з сабою пляны памяшкання, у якіх жыве й працуе Шарэцкі. Мелі таксама і падрабязныя зъвесткі пра тое, калі ён выходитзіць з дома, калі прыходзіць, у каго бывае. На ламанай літоўскай мове з расейскім акцэнтам пачалі пераконваць, што боль-

ших грошай я ў Літве не атрымаю, а калі я не пагаджуся, зноўдуща іншыя, якія гэта зробяць. Калі я катэгарычна адмовіся, яны ад'ехаць».

Чаму «Манах» распавёў гэта? Паводле ягоных словаў, каб забясьпечыць сябе алібі. «Калі Шарэцкага заб'юць, я буду спакойны. Я цяпер упэўнены, што калі б здарылася гэтае няшчасціце, паліцыя не прылягці да мяне як да першага падзраванага. Пра ўсё я мог бы расказаць і самім спэцслужбам, але я ведаю, як усё адбываецца ў Літве — адразу пасадзіць у Лукішкі, а тады даводзіць, што невінаваты. Дый пачалі б корпацца ў маёй біяграфіі і мінуўшчыне, а я б гэтага не хацеў».

Тыднёвік «Вядас» пайніфармаваў Дэпартамэнт аховы кіраўнічых асобаў Раймундас Кайрыс патлумачыў, што дагэтуль яны ня маюць інфармацыі пра людзей, якія запікавалі ў забойстве Шарэцкага. Дырэктар Дэпартамэнту дзяржавы Інна Мічыс Лаўрынкус даваў, што спэцслужбы пільна вывучаюць атрыманую імі інфармацыю пра магчымыя замахі на палітычных дзеячоў,

разу пасля паведамлення ахова лідэра беларускай апазыцыі было ўзмдлененая — вакол Шарэцкага пабольшала ахоўнікаў. Па нашых звестках, апроч двух целаахоўнікаў, за бяспекай Шарэцкага цяпер сочыць таксама кола далёкага назіраньня. Сам Шарэцкі (які, дарэчы, ні ад каго не хаваецца) ц'вердзіць, што за апошнія два месяцы ў Літве яму нікто не пагражаяў і што тут ён адчувае сябе свабодна і бяспечна.

Дырэктар Дэпартамэнту аховы кіраўнічых асобаў Раймундас Кайрыс патлумачыў, што дагэтуль яны ня маюць інфармацыі пра людзей, якія запікавалі ў забойстве Шарэцкага. Дырэктор Дэпартамэнту дзяржавы Інна Мічыс Лаўрынкус даваў, што спэцслужбы пільна вывучаюць атрыманую імі інфармацыю пра магчымыя замахі на палітычных дзеячоў,

аднак найчасцей такая інфармацыя ня мае пад сабой рэальных падставаў.

Пасля таго як з палітычнай мапы Беларусі прыбраўся Карпенку, Захаранку й Ганчара, здаецца, можна чакаць усяго. Калі тое, што распавёў «Вядас», праўда, дык хто стаіць за гэтым? Ці то славутая «адна з беларускіх спэцслужб», ці то нейкая таемнічая структура, якую ніхто ня ведае, але якая наносіць жорсткія і бяз пудла, у стылі расейскіх крымінальнікаў, удары па самых сымбалічных лідэрах беларускага грамадзтва.

Калі ж артыкул, надрукаваны 23 верасня ў сур'ёзным літоўскім выданні, фікцыя, дык гэта красамоўная фікцыя. Яна съведчыць, што які хаос ператварылася беларуская рэальнасць за апошнія пяць гадоў.

Барыс Тумар

Тыдзень таму ў Капцёве калі Друскенік, непадалёк ад новай беларуска-літоўскай мяжы, адкрывалі помнік Эмілій Плятэр.

Сабралася мноства народу. Прамоўцы на зьмену гаварылі то пра пяцітускны ідэал польскай кабеты, то пра літоўскую Жанну д'Арк. Не было толькі прадстаўнікоў ад Беларусі — ані афіцыйных, ані самавольных.

Між тым, адважная Эмілія была, як гэта ні дзіўна, беларускай фальклaryсткай, зьбірала нашыя песні і сама пісала вершы па-беларуску, а калі прыйшоў час, калі па ўсім краі запалала амтырасейскае вызвольнае паўстаньне, узяла ў руکі шаблю. Змагалася, пакуль не была съяротна параненая ў бітве пад Шчорсамі. Сябры спрабавалі ўратаваць яе, вывезьці ў Варшаву, але па дарозе яна памерла. У тым самым Капцёве, дзе тыдзень таму ёй паставілі помнік.

Гісторыя гэтая адбывалася ў 1831 годзе, Эмілія мела 25 гадоў і чын палкоўніка. У Беларусі яе напаткала ўсенароднае забыццё, прычым адносна нядайняе. Бо калі савецкая яшчэ Энцыклапедыя Літаратуры і Мастацтва піша пра Эмілію Плятэр як пра беларускую фальклaryстку, дык у даведніку «Беларусь» часоў незалежнасці ня згадваеца нават яе імя. Затое ў Літве і Польшчы пра 25-гадовага палкоўніка ведае кожны вучань. Напэўна, бацькі ставяць геральную дзяячынну ў прыклад сваім чадам. У нас у такім выпадку выкарыстоўваецца звычайна прыклад нейкага Гайдара, які ў 16 гадоў камандаваў палком. Праўда, нікага дачынення да Беларусі той савецкі Гайдар ня мае. Хіба што быў кантужаны калі мястечка Ўлы ў баях ужо з польскімі войскамі. А параданыне гэтых двух прыкладаў прыводзіць да наступнае выніковы. Варта нейкай зьявіцься, што нельга зъмешваць пакінучь межы нашай краіны, як шэрай беларуская гліна адразу ператвараецца ў золата чужое гісторыі. Фігулярна кажучы, калі б адважная Эмілія не дацягнула да таго Капцёву і памерла ад ран раней, на нашай тэрыторыі, не было бы ані помніка, ані тысячнага сходу ў яе гонар.

Куды ўвогуле дзяяцца героі, у якой расколіне зьнікаюць славутыя імёны і прыклады для перайманьня? Мой асабісты досьвед у гэтай справе прыводзіць да мала сущесных вынікаў. За апошнія дзесяць гадоў

у вывучэнні мінуўшчыны і яе папулярызацыі мы, беларусы, больш страчвалі, чым здабывалі. Пра што съведчыць і згаданы прыклад з Эміліяй Плятэр. Час грунтоўных працаў па археалёгіі або крыніцнаўстве мінуўшчыны ў савецкую пару. Ды ѹ многія плённыя міты грамадзкай съядомасці былі аблевгнутыя і забытыя. Варта згадаць хоць бы культ Каліноўскага, які ствараўся дзяякуючы працам Генадзя Кісялевіча і творам Уладзіміра Каараткевіча. Пазней з'явіліся авяргальныя опусы то пра Каліноўскага-тэрарыста, то пра паляка-каталіка, то пра абмежаванага сацыяліста. Чаму так адбывалася? Ёсьць, натуральна, прычыны палітычнага характару, але сёньня мы з'вернемся да ўнутраных проблемаў беларускай гісторыяграфіі.

Досьвед нашых суседзяў, якія дасягнулі поспехаў і ў даследаваннях і ў навучанні, паказвае, што нельга зъмешваць пакінучь межы нашай краіны, як шэрай беларуская гліна адразу ператвараецца ў золата чужое гісторыі. Фігулярна кажучы, калі б адважная Эмілія не дацягнула да таго Капцёву і памерла ад ран раней, на нашай тэрыторыі, не было бы ані помніка, ані тысячнага сходу ў яе гонар.

Вось паказальны літоўскі прыклад. Пакуль нашыя даследчыкі шукалі кансэнсу зь іхнімі на розных сустэрэах і канфэрэнцыях, патрабуючы прызнаць беларускую мову дзяржаўнай у Вялікім Княстве Літоўскім, іхныя пісалі сваё. Урэшце ў іх выйшлі дзясяткі кніг, а ў нас утварылася паўза,

бо, не расставіўши крапкі над «і» ў літоўскай гісторыі, яны не маглі прыступіцца да свайго. Цяпер ясна, хто выйграў, а хто праиграў.

Літоўцы вельмі ўдала выкарыстоўваюць распадзел на навуку і асьвету, дасягаючы выразных ідэялагічных мэтаў. Яны паказваюць веліч літоўскай гісторыі і адначасова прытарноўваюць яе да сучасных, знаёмых рэаліяў. Напрыклад, у пытаныні старажытнай сталіцы існуе дуализм — наша Наваградак і іхня паўмітычная Кярнава. Навука займаецца Наваградкам, але калі дзіця ў школе назаве першай сталіцай Кярнаву, усё будзе ў парадку. У выніку ствараеца ўражанье, што Літва была некалі ад мора да мора, а што да канкрэтнікі, дык уся яна — пад бокам, а не ў малазнаёмай Беларусі, дзе ідэнтыфікаваць на месцы што-небудзь з сучаснай Літвой цяжка.

Або той самы прыклад з князем Яўнутам, які паводле беларускай вэрсіі ўцек у Москву, вярнуўся праваслáўным Iванам і атрымаў Заслаўе. Паводле літоўскіх падручнікаў, ён уцек у Польшу, а па вяртанні асеў у Троках. Усё адбывалася пад бокам.

Дадайце да гэтага, што ў Беларусі пра таго Яўнута паспаліты чалавек і ня чуў ніколі, а ў Літве гэта агульнавядомы гісторычны персанаж.

Для паўнаты карціны згадаю яшчэ і польскі варыянт папулярнай гісторыі. Напрыклад, эпізод пра 17 верасня, якому

сёлета споўнілася 60 гадоў.

З гэтай нагоды варшаўская «Polityka» напісала наступнае:

«17 верасня 1939 г. Чырвоная армія не ўступала на польскую тэрыторыю як інейтэральная сіла, бо зараз жа пачаліся расстрэлы і дэпартызація цэльных масаў палякаў. Расейцаў шакуе парадунанне іх зь нямецкімі агрэсарамі. Сучаснае пакаленне немцаў таксама ня мае нічога агульнага з гітлераўскімі злачынствамі, але прынамсі яны ўрачыста і афіцыйна перапрасілі ад імя Нямеччыны за тых злачынствы. Расейскія ўлады ня толькі ня хочуць згадваць пра ніякія кампэнсацыі польскім ахвярам, але нават шкадуюць палякам тых сымбалічных словаў праўды. Асобныя высакародныя расейцы нешта ведаюць пра польскія крыўды, большасць жа нічога пра іх і ня чула».

Так адбываеца таму, што ў расейскай гісторычнай мітаві з Яўнутам, які паводле беларускай вэрсіі ўцек у Москву, вярнуўся праваслáўным Iванам і атрымаў Заслаўе. Паводле літоўскіх падручнікаў, ён уцек у Польшу, а па вяртанні асеў у Троках. Усё адбывалася пад бокам.

Дадайце да гэтага, што ў Беларусі пра таго Яўнута паспаліты чалавек і ня чуў ніколі, а ў Літве гэта агульнавядомы гісторычны персанаж.

Для паўнаты карціны згадаю яшчэ і польскі варыянт папулярнай гісторыі. Напрыклад, эпізод пра 17 верасня, якому

мыя, дык толькі хіба ў архівах. І ўжо пэўна, што не ў беларускіх. Застаецца альбо пераўдакладніць фактуру, якую вывучылі папярэднікі, альбо пісаць для публікі, імкнучыся захапіць яе тым, што цікава самому.

Зрэшты, гэта тычыцца ня толькі гісторыі архітэктуры. Мая колішняя настаўніца, прафэсарка Юр'ева зь Пецярбургу, прачытаўшы маю першую працу пра партрэт Mіхала Казімера Агінскага XVIII ст., сказала: «Бяз нас, мастацтвазнаўцяў, усе творы мала чаго вартыя. І толькі мы можам пераконваць у іх вартасцях людзей. Напрыклад, растлумачыць геніяльнасць Малевічавых «Квадрату́», альбо вашых жа сармацкіх партрэтаў, палова з якіх, на думку нашых сучаснікаў — прымityў. Калі твору няма, ніякае апісаныцтва не ўратуе. Напішыце — гэта геніяльна! І скажыце, чым. Напрыклад — больш такога ніхто не зрабіў! І ваш чытак сам кінецца ў музэй, каб пабачыць твор на ўласныя очы!»

Так нараджалацца міты, і гэта ўсеагульны закон. Вось ужо прышчапіўся міт пра ўнікальнасць беларускіх абарончых цэркваў, хоць падобная існуюць амаль ва ўсіх Еўропе. Альбо — міты пра ўнікальнасць беларускай барочнай разбі, каханяна га мастацтва, драўлянага дойлідства... Калі прыгожы міт апаноўвае публікай, ствараеца нацыя. Принамсі, у Літве яна ўбыла створана такім чынам — высілкамі такіх гісторыкаў, як мой прыяцель з Віленскага ўніверситету. Новыя адкрыцці калі й магчы-

Фота Міхала Баразны.

наканаваны канфлікт:

— Генадзь, чаму беларускія гісторыкі ствараюць і авяргаюць гісторычныя міты?

— Сапраўды, паміж праўдамі гісторыка, з аднаго боку, і публікі, з другога, няма супадзельства. Ды ѹ ня можа быць, бо ім наканаваны канфлікт. Для вучонага ісціціна — гэта плён пошуку, прынамсі, так у імпэратаўве, гэта працэдура навуковага пазнання і рэвізії, крэтыкі, крыніцаў. А для публікі патрэбная проста алтымістычная вэрсія мінуллага. Гэта архетып пэўных штампаў, гэта сымбаль, гэта тое, што бярэцца на веру і застаецца ў памяці. А памяць народу, як ведаец, інэртная і наскрозь мітаві.

— Генадзь, чаму беларускія гісторыкі ствараюць і авяргаюць гісторычныя міты?

— Сапраўды, паміж праўдамі гісторыка, з аднаго боку, і публікі, з другога, няма супадзельства. Ды ѹ ня можа быць, бо ім наканаваны канфлікт. Для вучонага ісціціна — гэта плён пошуку, прынамсі, так у імпэратаўве, гэта працэдура навуковага пазнання і рэвізії, крэтыкі, крыніцаў. А для публікі патрэбная проста алтымістычная вэрсія мінуллага. Гэта архетып пэўных штампаў, гэта сымбаль, гэта тое, што бярэцца на веру і застаецца ў памяці. А памяць народу, як ведаец, інэртная і наскрозь мітаві.

— Генадзь, чаму беларускія гісторыкі ствараюць і авяргаюць гісторычныя міты?

— Сапраўды, паміж праўдамі гісторыка, з аднаго боку, і публікі, з другога, няма супадзельства. Ды ѹ ня можа быць, бо ім наканаваны канфлікт. Для вучонага ісціціна — гэта плён пошуку, прынамсі, так у імпэратаўве, гэта працэдура навуковага пазнання і рэвізії, крэтыкі, крыніцаў. А для публікі патрэбная проста алтымістычная вэрсія мінуллага. Гэта архетып пэўных штампаў, гэта сымбаль, гэта тое, што бярэцца на веру і застаецца ў памяці. А памяць народу, як ведаец, інэртная і наскрозь мітаві.

— Генадзь, чаму беларускія гісторыкі ствараюць і авяргаюць гісторычныя міты?

— Сапраўды, паміж праўдамі гісторыка, з аднаго боку, і публікі, з другога, няма супадзельства. Ды ѹ ня можа быць, бо ім наканаваны канфлікт. Для вучонага ісціціна — гэта плён пошуку, прынамсі, так у імпэратаўве, гэта працэдура навуковага пазнання і рэвізії, крэтыкі, крыніцаў. А для публікі патрэбная проста алтымістычная вэрсія мінуллага. Гэта архетып пэўных штампаў, гэта сымбаль, гэта тое, што бярэцца на веру і застаецца ў памяці. А памяць народу, як ведаец, інэртная і наскрозь мітаві.

— Генадзь, чаму беларускія гісторыкі ствараюць і авяргаюць гісторычныя міты?

— Сапраўды, паміж праўдамі гісторыка, з аднаго боку, і публікі, з другога, няма супадзельства. Ды ѹ ня можа быць, бо ім наканаваны канфлікт. Для вучонага ісціціна — гэта плён пошуку, прынамсі, так у імпэратаўве, гэта працэдура навуковага пазнання і рэвізії, крэтыкі, крыніцаў. А для публікі патрэбная проста алтымістычная вэрсія мінуллага. Гэта архетып пэўных штампаў, гэта сымбаль, гэта тое, што бярэцца на веру і застаецца ў памяці. А памяць народу, як ведаец, інэртная і наскрозь мітаві.

— Генадзь, чаму беларускія гісторыкі ствараюць і авяргаюць гісторычныя міты?

— Сапраўды, паміж праўдамі гісторыка, з аднаго боку, і публікі, з другога, няма супадзельства. Ды ѹ ня можа быць, бо ім наканаваны канфлікт. Для вучонага ісціціна — гэта плён пошуку, прынамсі, так у імпэратаўве, гэта працэдура навуковага пазнання і рэвізії, крэтыкі, крыніцаў. А для публікі патрэбная проста алтымістычная вэрсія мінуллага. Гэта архетып пэўных штампаў, гэта сымбаль, гэта тое, што бярэцца на веру і застаецца ў памяці. А памяць народу, як ведаец, інэртная і наскрозь мітаві.

— Генадзь, чаму беларускія гісторыкі ствараюць і авяргаюць гісторычныя міты?

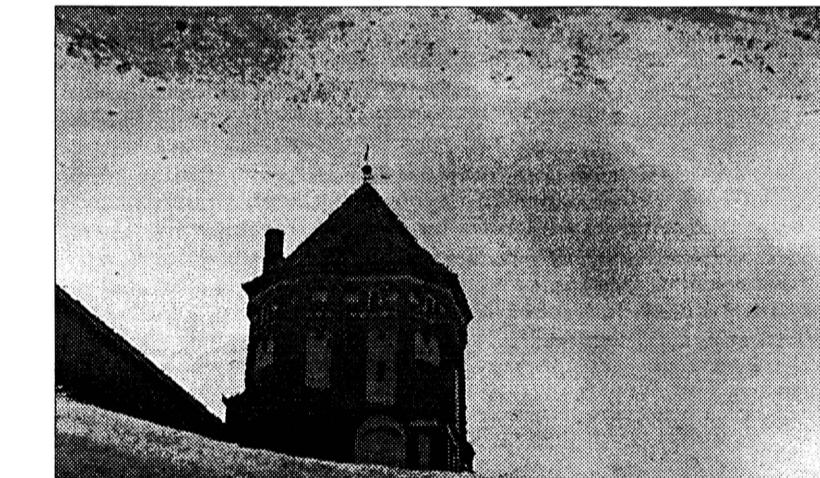
— Сапраўды, паміж праўдамі гісторыка, з аднаго боку, і публікі, з другога, няма супадзельства. Ды ѹ ня можа быць, бо ім наканаваны канфлікт. Для вучонага ісціціна — гэта плён пошуку, прынамсі, так у імпэратаўве, гэта працэдура навуковага пазнання і рэвізії, крэтык

вецкая акупацыя акупаваных перад тым Польшчай беларускіх земляў.

Этты прыклад яскрава дэманструе, як могуць і мусяць быць разведзеныя беларуская гісторыяграфія і беларуская гісторычна міталёгія. Але як раз такога разводу ў нас не адбываецца. Дзеяньні гісторыкаў у выніку гэтага выглядаюць са маедствам.

Трапяткое стаўленыне нашых гісторыкаў да гісторычных фактаў у папулярных жанрах сведчыць пра маладосьць і слабасць беларускай гісторычнай навукі. У выніку нічога не напрацоўваецца ў грамадзкай сывядомасці, а шчырае шуканне праўды адбываецца адваротным вынікам. То нехта бярэцца авбяргаць вартасць Скарыны: маўляў, мова ягоных кніг не была беларускай. Або апошні прыклад — інтэрвю Кастуся Тарасава пра Аршанску бітву, якая, паводле пісьменьніка, як мела значэння і на нашым баку была прадстаўлена беларусамі толькі напалову.

Для масавае сывядомасці сымбалі важнейшы за значэнні. І бітва пад Воршай 1514 году апошнім часам сапраўдам почала становіцца сымбалем меснівіта беларускіх перамогі, а не кааліцыйнай, як, напрыклад, Грунвальд. Ні палякі, ні літоўцы, ні нават расейцы нашых продкаў пад Грунвальдам і на згадваюць. Хоць значэнне бітвы ў нашай мінуўшчыне ад гэтага ня меншае. Што да бітвы пад Воршай, дык яна мяніе стэрэатып пра тое, што для беларусаў разам з расейцамі галоўным агрэсарам заўсёды была Нямеччына. Но пад Воршай беларусы разгромілі якраз расейскае войска.

Фота Міхаіла Бараны

ДВА ПЫТАНЬНІ ГІСТОРЫКУ ГЕНАДЗЮ САГАНОВІЧУ

мае быць у сваёй справе. Як, напрыклад, у той жа Нямеччыне ці ў Польшчы.

— Якія здабыткі мае за апошнія гады наша гісторычна навука і гісторычна міталёгія?

— Паслья заснавання Рэспублікі Беларусі практична нічога не зявілася эпахальнага. І калі гаварыць пра прадукцыю, якая можа канкуруваць на ёўрапейскім рынку, тут у памяць прыходзіць толькі хіба тое, чаго дасягнула беларуская гісторычная картографія. Маю на ўвазе працу Міхаіла Сыпрыданава «Мапа Беларусі XVI ст.», якой зайдросцьцяць нават суседзі. Яшчэ выдзяляеца Энцыклапедыя Гісторыі Беларусі, але гэта не назавез дасягненнем навукі.

Прасцейц з мітамі. Яшчэ больш удалы міт, чым Ворша, — гэта міт Грунвальду, запушчаны таленавітым гісторычным

Схема, якая добра працуе ў так званых разнвітых краінах, такая. Гісторыкі распрацоўваюць гісторычныя тэмы, а ў школьніх падручніках пішуць прыгожыя казкі, якія мусяць выхоўваць любоў да свайго і гонара за краіну. А несупадзеныне гэтых дэльюх плюнія дае падставу для сэнсацыйных артыкулаў у прэсе, якія найлепшым чынам абуджаюць цікавасць публікі да гісторычных ведаў. Вось Сусаніна як такога не было — піша газета. Хто не прачытае такі артыкул? Або пра тое, што Мінін і Пажарскі былі звычайнімі афэрыстамі. Зразумела, што такі матэрыял, падмаваны фактамі рэальнаі гісторыі, выкліча ўсеагульную цікавасць. Але вынікам ня стане знос помніка на Краснай плошчы ў Маскве. Вынікам стане ажыўленыне ў памяці шырокасць публікі гісторычных звестак. Прынамсі, лішні раз людзі згадаюць, хто з іх быў князь, а хто грамадзянін.

Тут у значнай ступені адказ на вышэй пастаўленую пытаньне, чаму кожны літвоўец ведае пра князя Яўнунца, і чаму ніводзін паспаліты беларус ня скажа, хто такі быў Яўнунт. Бо з усёй схемы гісторычных ведаў у нас найбольш плённа працуе апошні аспект — сэнсацыйнае абвяржэнне таго, што толькі зачапілася за чалавечую памяць. Працягваеца даўняя савецкая традыцыя, трапна вызначаная ў вершы беларускага школьнага клясыка Міхася Чарота:

Трынаццатай песніяй прарочу
Беларусі лапчужнай славу.
Беларусь болей слухаць ня хоча
Пра Рагнеду і Ізяслава.

Сяргей Паўлоўскі

КАРПІЛАЎКА

ПАДАРОЖЖА НА СЯЛІБУ АНТОНА ЛЯВІЦКАГА

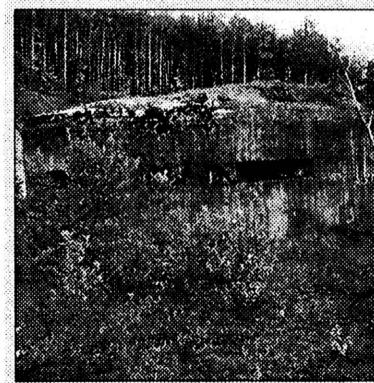
Зъміцер БАРТОСІК

Праз невялічкую, у дзесяць двароў, вёску пралёг белы шлях, ахайна выкладзены бетоннымі плітамі. Старая жылля каты абапал гэтай узлётнай паласы глядзеліся амаль недарэчна. Узынікалі асацыяцыі з Хатынню. Маленькая згорбленая бабулька, некага нягучна праклінаючы, палола гарод. Да яе я й звярнуўся са сваім глоўным пытаньнем: «Чым славута ваша вёска?» На што старая адразу ж выдала вычарнальны адказ: «Дык вунь, ліпы бачыш? Там Ляўцікі жылі».

Творы Ядвігіна Ш., Антона Ляўцікага, я чытаў. Невялічкія вясёлія байкі, у якіх няхітрыя беларускія дзядзькі становіцца ахвярамі анекдатычных махлярстваў. Асабліва запомнілася мова гэтых анекдотаў, яшчэ не ўнармаваная правіламі, жывая.

Старая Надзея Левандоўская паскардзілася мне на нейкую менскую прайдзісветку, што за вялікія гроши прадала ёй амерыканскую насенінё, якое працягло нянскай прыгажосці жоўтымі кветкамі заморскага сарняка, і над якім бабка ўжо трэція суткі гнула сьпіну, праклінаючы ту ю Амерыку, што спачатку адаравала нас каларадзкімі жукамі, а цяпер «гэтай жоўтай трасцай». Я ж, выдаючы спачуванье, з насалоду слухаў яе мову, дзівічыся, што першая пачутая мной карпілаўская гісторыя была нібы зь Ядвігінскага рэпэртуару.

«А дому даўно німа. Як удаў ягоную з сынамі НКВД забрала, так і стаяў. Пакуль калхоз некуды яго не прадаў. А дом прыгожы быў, з балконам і рознакаляровымі вакенцамі. А паслья яшчэ доўга нашы мужыкі падмуркі рылі. Усё ней-

кае золата шукалі», — распавядала бабулька. А я чарговы раз скамянуўся ад супадзення. «Золата». Менавіта так называўся першы беларускі раман, напісаны гаспадаром зруйнаванай сядзібы. «І што, ня ўжо знайшлі?» — пацікавіўся я. — «А, — махнула старая рукой, — тя там, відаць, шукалі».

«Нічога не мяніеца на гэтай зямлі», — думаў я, вырульваючы ў стары парк бывшай сядзібы Ляўцікіх. Але карціна, убачаная там, уразіла й пераканала ў адваротным. Сярод зьдзічэлых яблыняў і ружовага кустоў закінутага саду зеўрала залітая застаялая зялёна водой яма, абкладзеная вялікімі шарымі валунамі.

Непадалёк мірна застыў бетонныя дот першай абарончай лініі савецкай мяжы 39-га году. Самае месца задуманца пра марнасць чалавечага лёсу ў гэтай краіне.

Нарадзіцца праз пяць гадоў паслья вялікага паўстання, вучыцца ў нелегальнай люцынскай школцы ў адной з дачок Дуніна-Марцінкевіча, доўгімі завейнымі вечарамі слухаць дзіўныя гісторыі з вуснаў легендарнага гаспадара, паступіць у Маскоўскі ўніверсітэт і быць адлічаным за палітыку, пачаць пісаць па-беларуску ў бутырскай турме, вярнуцца дахаты на папялішча згарэлага дому да аўдавелай маці. Ажаніца, пабудаваць па ўласным праекце новы дом з мансардаю і камінам, абсадзіць яго ружамі і садам, прысціц пешшу ад Вільні да Карпілаўкі, зьбіраючы й друкуючы ў «Нашай Ніве» непрыдуманыя байкі яшчэ вясёлага

люд, пачаць пісаць першы нацыянальны раман, увайсці ў Раду БНР, паўдзельніцаць у паўднёвым паходзе генэрала Булак-Балаховіча, адпачыць паслья баёў у Варшаве, выдаць кніжку ўспамінаў і легчы на вечны спачын на віленскіх могілках Роса.

Як не вязаліся з такім прыгожым шляхам прыгожага чалавека ні гэтая брыдкая зялёная яма, ні гэты дот, які так ніколі ніколі ўспяне не спатрабіўся. Але пачуцьцё вяртання дадому, выкаранае ім у нашаніўскіх «Лістах з дарогі», ажыўляла пакінутую сядзібу.

«Ну, але годзе ўжо гэтай гутаркі: годзе гутаркі на сягоныя а цягніны на сёлета.

Вось бо ўзгорак, а там

— у доле векавыя дубы, ліпы стаяць — мае дубы, мае ліпы!

Сад відаць — мой сад!

А ўжо пры самым лесе паміж розных дрэваў выглядае дамок — мой дамок!

Мой! Апісаць вам яго!

Як жа я апішу, калі ён мой??

**Бягут, ляту да яго!..
Бывайце здаровы!!»**

Я нарваў яблык з дрэваў, падажданыя Ляўцікам, ды паехаў па сваіх спраўах. А сакрэт бетонкі аказаўся вельмі прости. Дарога вяла на купалаўскія Акопы.

Фота аўтара.

ДА ГІСТОРЫІ ЗЛАЧЫННАСЦІ Ў СССР

Архіў Найноўшае Гісторыі выпускае новую кнігу — успаміны Рыгора Клімовіча “Канец Гарлагу”. Аўтар успамінаў правёў 13 гадоў у ГУЛАГу, быў адным з кіраўнікоў Нарыльскага паўстаньня, якое ўспыхнула ў лягерах у 1953 годзе. “НН” ужо публіковала інтэрвю з Рыгорам Клімовічам (1998, № 13).

Напісаная дзесяць гадоў таму кніга вельмі цяжка прабівалася ў свет. Яна павінна была ўжо выйсці ў Маскве і Коўне. Але сымбалічна, што яна, нарэшце, выходзіць у Менску. Хоць да апошняга моманту гэты праект быў на мяжы зрыву.

Мемуары Рыгора Клімовіча адметныя тым, што аўтар не імкнецца залішне мадэрнізаваць свае успаміны — ён гатовы разважаць пра падзеі савецкай гісторыі і лягернага жыцця з пазыцыяў сучасніка тых падзеяў, выкарстоўваючы, у тым ліку, і тагачасны катэгарыяльны апарат.

Урывак кнігі, які прапануецца чытачам “НН”, ёсьць аўтарскім бачаннем прычынаў масавае крыміналізацыі савецкага грамадзства. Пра гэта піша чалавек з досьведам лягерніка, які меў магчымасць непасрэдна назіраць крыміналны свет быўшага СССР.

Такім чынам, пропануецца тэма, якая вырываетца з архіву і пераходзіць у жыццё.

Алег Дзярновіч

Публікацыя падрыхтаваная
ў рамках праграмы “Адна зямля — Усходняя Еўропа”

Рыгор КЛІМОВІЧ

Уласна крымінальшчына і злодзеі не зьяўляюцца нейкім дзівам — яны былі звойсды і падўсоль, ва ўсе часы і ва ўсіх народаў. Найдурд ці й цяпер знойдзеца ў съвеце такое цывілізаванае і багатае грамадзства, якое магло бы, на крывячы душой, заяўвіць, што яно вольнае ад гэтага назірку, што спадарожнічае актыўнаму яго жыццю. Але ўвесі злачынны съвет мінулага, нават той, які быў у стараўнічым Рыме пад час сацыяльных узрушэнняў і заняды, немажліва парадаўніць з тым, які зявіўся ў Рәсей пасля Кастрыйчніцкай рэвалюцыі. Злодзейская «маліна» ў СССР — гэта зяява асаблівая, выключная, якая мае і сваю перадгісторыю, і сваю гісторыю. Гэта зяява ўзынікла ў выніку рэвалюцыйных пераўтварэнняў сацыяльнага, палітычнага і духоўнага жыцця, праўных нормаў, дзяржаўных і грамадзкіх стасунку — пераўтварэнняў, што ажыццяўляліся на шляхам разумнага выкарыстання старога пры адначасным стварэнні новага, а ў выніку ломкі ўсяго старога, каб потым ужо, на яго развалінах, будаваць новае.

Тры гады бушавала грамадзянская вайна. І, нарэшце, старавінны съвет рухнуў, пахаваўшы пад сваімі развалінамі сотні тысячай змагароў за чырвоную, белую і праста мужыцкую праўду. А ў выніку сотні тысячай дзеяцей засталіся сіротамі і апынуліся на галоднай, спустошанай вуліцы, дзе гаспадарылі рэвалюцыйныя вызваленыя з-за кратай рэцыдывісты і квітнела злодзейская «маліна». Хутка, пад уплывам такой вуліцы, гэтыя дзеяці сталі іншымі. Яны зусім парвалі са сваім мінуулым, нават з прынадлежнасцю да варожага лягера, і, адчуўшы сябе роўнымі — дзеяцімі аднаго паходжанья, дзеяцімі грамадзянскай вайны

Рыгор Клімовіч. Фота канца 50-х гадоў

— люмпэн-пралятарамі, беспрытульнай вулічнай шпаной, прасякнуліся пагардай да побыту, нораваў і псыхікі людзей не свайго кола, а разам з тым і да працы, якая абумоўлівалася гэтымі не прызнаванымі побытам, норавамі і псыхікай. Пад крылом і чалом дасьведчаных рэцыдывістаў яны прынялі антыграмадзкія паняцці і мараль як адзіна належныя вольнаму чалавеку, і неўзабаве самія кемлівія і пранырлыя зь беспрытульнай шпаны сталі злодзеямі. Вуліцы гарадоў і праезных дарогі сталі раптамі небясьпечнымі ні толькі ўнахі, але і ўздэнь. І толькі зараз, занепакоенія буйным разгулам злодзеяў, тыя, хто мае ўладу, якія да гэтага дзені і нач мітынгавалі, вырашыły «злабадённае» пытаныне — зь якога кута зручна пачынаць будаваць новы съвет — нарэшце звязрнулі ўвагу на беспрытульных дзеяцей і, углядзеўшы ў злодзейскі разгул небясьпечны рэцыдывістага съвету (балазе было на каго сьпісваць уласныя грахі), пачалі тэрмінова ствараць праўныя камуны і калёні, прызначаныя для перавыхавання маладзетніх праўпаратушальнікаў.

Аднак страчаны час пагражае наступствамі. Пакуль адбываўся мітынгі, беспрытульныя дзеяці, якімі рухала крывіда на абыякавае стаўленне грамадзства да іх, з галавой акунуліся ў злодзейскую «маліну», заразіліся яе заганнімі свабодамі і моцна звязалі з ёй сваё жыццё. У іх выпрацаваліся свае паняцці пра жыццё, пра сваё месца ў гэтым жыцці, сваё мараль, свае прынцыпы, сваё стаўленне да людзей і да грамадзства да іх. Пераканаць іх было амаль немагчыма. І нават такі таленавіты пэдагог як Макаранка, які заведаваў калёній імя М. Горкага, іншы раз прыходзіў у адчай, бачачы, як усе яго пэдагагічныя намаганні разбіваюцца аб закасцяленія ў граху душы каляністай. Гэта ўжо быў на нейкія

гульня не фарціла — канец з казырнога туза і ціснуць на псыхіку.

Сустракаліся мне ў лягерах і выхавальнікі іншых калёніяў, і я з упэўненасцю могу сказаць, што працоўныя камуны ѹ калёніі свайго прызначэння не апраўдалі. Яны выратавалі мільёны беспрытульных дзеяцей ад галоднай съмерці, але не выратавалі іх душы; злачыннасць съвету іх дзеяцінства ніяк не зашкодзіла, ён працягваў лутаваць з той самай маштабнасцю. Перамагчы яго магло толькі здаровае, забясьпечанае, высокамаральнае грамадзтва, у якім цалкам сталі б немагчымыя заганнія зъявы вулічнай ідэалёгіі. Злачыннасць ня зменышлася, а наадварот, год ад году расла. А хутка новыя сацыяльныя пераўтварэнні, што ўрэшце разладзілі жыццё ў нашай краіне — індустрыялізацыя, культурная рэвалюцыя, калектывізацыя і выкліканы імі голад 1932—1933 гадоў — выкінулі на вуліцы новыя наўпышы беспрытульных дзеяцей, што ў пошуках кавалку хлеба міжволі становіліся памагатымі злодзею. І зноў тыя, хто меў уладу, не пасыпяшаліся на дапамогу дзеяцям, якія па іх вінене знаходзіліся ў бядотным становішчы. Стыхія масавай беспрытульшчыны ўлады не непакоіла — яны на бачылі ў ёй ніякай небясьпекі для будаўніцтва сацыялізму. Вулічнай ідэалёгія злачыннасць съвету не была цалкам варожай ідэалёгіі ўладаў, а што да «гракоў»-сялянаў іх маёмысьці, дык і ўвогуле ідэнтычнай. Але як толькі маёмысьці гракоў пазвонілі на калгасны двор і панацыяналізоўвалі прадпрыемствы і непманаў, дык ад гэтай ідэнтычнасці не засцялося й съледу. Не знаходзячы болей спажывы ў кішэнях прыватнікаў, злодзеі, а разам з імі і ўся беспрытульная шпана, абурыліся несумленнымі паводзінамі ўладаў, якія сабе забралі ўсё, а ім нічога не пакінулі, і, прэтэндуочы на сумленны дзяллёж, началі шарыць па дзяржаўных закрамах. Са спадарожніка злачынны съвет ператварыўся ў ворага.

І ўлады, да гэтага добрыя, улады, што лагодна ставіліся да злодзейскіх штучак «урак», якія, на зло кулакам і іншым «ворагам народу», заахвочвальна называлі іх «сябрамі народу», бачачы ў іх будучых грамадзянай сацыялізму, вольных ад прыватнаўласніцкіх інтарэсаў і клясавых забабонаў, раптам сталі незгаворлівые і жорсткія. Адкрытыя калёніі кшталту калёніі імя Горкага былі перароблены ў закрытыя — акружаныя калючым дротам і ўзятыя пад узброеную ахову. На ўсю моц запрацавалі суды, накіроўваючы злодзеяў у папраўчыя лягеры, а маладзетніх злачынцаў — у адкрытыя папраўчыя калёніі, дзе для іх перавыхавання з усёй багатай пэдагагічнай спадчыны Макаранкі быў прызнаны мэтазгодным і ўжываўся без амежаванняў толькі мэтад фізычнага пры-

мусу. Аднак такі мэтад быў самым неадпаведным для перавыхаванья крымінальнікаў. Прымус дзейнічаў на іх, як чырвоны плашч на быка — пры выглядзе яго яны выбухалі злосцю і падпарафадкоўваліся яму толькі з зубоўным скрыгатам, стаічна пераносячы любяя цяжкасці. Пераносіць цяжкасці ім было не ўпершыню; трываць іх яны прызычайліся з самага дзяцінства, якое ніколі не забывалі і якое крываецчай крыўдай сціскала душу кожнага з іх, заклікаючы да помсты. Але з прычыны сваёй неадукаванасці яны не маглі зазірнуць у корань і сваю крыўду спагаюлі на мужыках, праводзячы іх у лягерах цераз тыя жудасныя выпрабаваньні, якіх зазналі самі, калі былі беспрытульнымі дзецымі. Іх самавольства ў лягерах было своеасаблівым, абумоўленым злодзейскай ідэалёгіяй, выяўленынем пераўтворанай у злосць крыўды, было як бы стыхійным бунтам скалечанай душы, бунтам, аднолька ва небяспечным і для мужыкоў, і для адміністрацыі. Уціхамірыць гэты бунт шляхам прымусу было немагчыма.

Прымус паглыбліаў крыўду і tym самым балюча кранаў іх незагойную рану. Яны ўспрымалі яго як бесчалавечны выклік сабе і паколькі былі не з баязьлівых, не ламаліся пад ягоным узъдзеяньнем, а з цвёрдай упартасцю пераносілі ўсе экзекуцыі, якім іх падвяргалі, і, губляючы пры гэтым рэшткі веры ў Фраерскую добрасумленасць, камянець душой. З БУРу (барак узмоцненага рэжыму), ШІЗО (штрафны і залітар) ці штрафной камандзіроўкі яны вярталіся не ўтаймаванымі, а яшчэ больш азлобленымі і з поўнай перакананасцю ў сваёй перавазе перад усімі, хто, як яны, «ня чаліўся ў штрафніках». Прымус гартаўаў злосць, адасабляў ад людзей іх кола, мацаваў іхнью ўпэйненасць, што яны людзі асаблівия, выключныя, не падобныя на ўсіх іншых, звышчалавекі; ён выхоўваў іх злачынцамі. Адбыўшы тэрмін — а ім тэрміны давалі невялікія, ня тое, што контрыкам — і, перавыхаваўшыся падобным чынам, яны выходзілі на волю налаўчонымі ў зладзейскім жыцьці, «уркамі», і адразу ж прымаліся красыці і раstryніківаць жыцьцё ў зладзейскай «маліне». Яны нідзе не прапісваліся, жылі нелегальна, ад гораду да гораду ездзілі па Саюзе, кралі, пілі, граві ў карты, што называецца, гулялі на волі, як правіла, гулялі нядоўга — іх ізноў затрымлівалі і зноў саджалі за краты. Лягер быў іх родным домам, а воля — накшталт санаторыю, якім яны карысталіся ад выпадку да выпадку, каб пацешыцца ў пагуляць. Колькі іх усяго было — наўрад ці ста тыстыка змагла б адказаць. Лягчэй палічыць які-небудзь від пералётных птушак ці тыграў ва ўсурыйскай тайзе, чым савецкіх злодзеяў, што шнырылі ў кватэрах, пад'ездах, базарных плошчах і нават пралазілі ў такія шчыліны, куды, лічылася, камар носу ня мог усунуць. І ёсё ж

прыблізную лічбу назваць можна. Калі ўлічыць, што ў кожнай лягернай брыгадзе колькасцю ў 25—30 чалавек было 4—5 злодзеяў, то атрымліваецца, што ад агульнай колькасці зняволеных лягеру злодзеяў складаі адну сёму частку, і, дапускаючы, што ў лягерах, дзе ўсяго сядзела 8 мільёнаў чалавек, і калі меркаваць, што з трох злодзеяў два ўесь час знаходзіліся ў турме, можна беспамылкова сцівярджаць (бо лічбы ўзятыя самыя сціплыя), што колькасць злодзеяў пад час кіравання мудрага правадыра пралетароў усіх краін складала каля двух мільёнаў чалавек.

Такой колькасці сяброўня мела ніводная палітычная партыя ў перадрэвлюючай Рассеі. І трэбыло глядзець праз нейкія чароўныя акуляры, каб бачыць гэтыя два мільёны азлобленых «урак» каналаармейцамі, героямі працы, якімі бачыў іх Горкі, заявіў у друку, што ён асабіста назіраў на будаўніцтве Беламорканала, якія добраўся з цярпілівым пэдагогізмом з ОГПУ без усялякага прымусу, адным толькі праудзівым словам перавыхоўвалі закаранелых рэцыдыўвістаў. У сваіх артыкулах «О воспитании правдой» і «От врагов народа — к героям труда» ён пісаў: «Сярод гэтых людзей (крымінальнікаў — Р.К.) былі многія сотні такіх, якія адмовіліся працаўца, заявіўшы: «Рабіце з намі, што хочаце, а працаўца ня станем!..» Пасля такога бунту да іх зняўляўся хто-небудзь з чэкістам... Яго сустракалі ляянкай, сывістам, а ён казаў ім: «Што ж, рабяты, не жадаеце працаўца? Працуць «контыркі», працуць людзі, якія былі горай і шкодней, чым вы, а вы вырашылі задарма есьці працоўны хлеб работнікаў і сялянаў?.. Вазьміцеся за разум, падумайце, чаму вамі абраны шлях парушальнікаў права, злачынцаў?..» І праз некаторы час людзі, абцяжараны і асылпленыя злобай на сваё бессэнсоўнае жыцьцё драпежнікаў, паступова скідаваюць з плеч цяжар перажытага, расплюшчваюць вочы, бачаць, як бессэнсоўна жылі яны, і пачынаюць працаўца па-ўдарнаму, «не за страх, а за сумленье», нават пабойваючыся, каб іх не зымясяці на «чорную дошку» ці не паказалі ў газэце «Перековка» ў выглядзе «мокрых курыц».

І тут жа ў гэтых артыкулах Горкі патэтычна пытаяў: «Дзе і калі магло здарыцца такое?» На жаль, адказваць яму даводзіцца без усялякага энтузізму: «Нідзе і ніколі падобнае здарыцца не магло». І хай ахоўвае публіцыста Горкага ад гэтых «каналаармейцаў» цену вялікага Сталіна — іначай, за тое, што ён «сумленных злодзеяў» абарнуў у «сук», яны яму такога не даруюць і на тым сьвеце. Абараняць свой злодзейскі горар яны ўмелі, а праўду пра сябе ведалі лепш, чым хто.

Як Фраер, Горкі ня мог прысутнічаць на злодзейскіх талкавішчах, якія ў той час, калі ён пісаў гэтыя артыкулы, адбываліся паўсюль — у лягерах і на волі, на якіх з мэтай абароны злачыннага съвету ад прымусовых мер узъдзеяньня

Тайшэт. Перасыльны лягер 601. Аўтар (другі злева) з сябрамі-вязнямі. 1958 г.

на яго, што ўжываліся «мусарамі» з ОГПУ, быў адпаведна ідэалёгіі гэтага съвету зроблены больш жорсткім зладзейскім законам. Адбылася не «перакоўка» сацыяльна хворых і не бясіпечных людзей, як сцівярджаў Горкі, а падкоўка — злачынны съвет, узмацніўшы свой закон, узмацніў хваробу і стаў яшчэ больш небясіпечным для сацыяльнастичнага будаўніцтва. Ад гэтага часу, згодна зь няпісаным законам, злодзею не дазвалялася: працаўца, служыць у войску, выконваць даручэнні ўладаў і садзейніцаў ім, прымаць удзел у грамадзкіх мерапрыемствах, разам з мужыкамі ці для мужыкоў съпявіць, танчыць, выяўляць свае здольнасці. Злодзею быў абавязаны, дазволіў яму зняць чароўныя акуляры, якія яны ўшчаплі на ягоныя вочы, і пабачыць лягеры, а не пацёмкінскія вёскі, наўрад ці ён стаў бы складаць панэгірыкі таму, пра што трэба пісаць сумныя элегіі; ён бы на свае вочы пераканаўся, што запозыненае перавыхаванне сацыяльна-шкодных элемэнтаў у карысныя ажыццяўлялася ў лягерах на нейкім павучальнымі натацыямі, а вельмі жорсткімі мэтадамі прымусу і суправаджалася панажоўшчынай, якая сярод крымінальнікаў была адзінай санкцыянаўнай зладзейскім законам формай высьвятлення стасункаў паміж злодзеямі ў законе і тымі, хто перавыхаваўся, і што лягерная адміністрацыя не спыняла гэтай панажоўшчыны, а спрыяла ёй: яна то «сук» кідала ў злодзейскую камандзіроўку, то злодзеяў — у «сучую», і, дзейнічаючы ў інтарэсах перавыхавання, час ад часу наладжвалася Варфалімэўская ночы — то злодзеяў рэзали «сук», то «сукі» — злодзеяў. Але пра такое перавыхаванне Горкаму ведаць было не дазволена. А злодзеяў з-за сваёй разумовай і каставай аблежаванасці ня ведалі, што рабілі, і ў простасці душэўнай меркавалі, што гэтая, навязаная ім міжсобіца, зняўляеца іх нутранай справай — спрэчкай блатных паміж сабой — і ў абарону сябе як людзей, няхай наўват і злачынных, але якіх падвяргаюць нечалавечаму абыходжанню, голасу не падавалі.

Такі закон выключаў таксама магчымасць перавыхавання, якога-кольківек кампрамісу з грамадзтвам ці ўладай. Ён пазбаўляў злодзеяў свабоды выбараў і намёртва змацоўваў іх съветам. Аднойчы звязаўшы сябе з гэтым съветам, злодзею ужо ня мог бязрызыкі для жыцьця парваць зь ім, як бы да гэтага яго не змушалі аблежаванасці ці ўласнага меркавання. Ад злодзейскіх вачей яму было несхавацца, яны былі паўсюль: і ў глухой вязніцы, і ў шумным горадзе, паўсюль злодзейская Нэмэзыда падпільноўвала парушальніка закону, «суку». Тыя крымінальнікі, што трапілі пад злодзейскі за-

ШУФЛЯДА 9

У тых гадах гэтая міжсобіца імі ўспрымалася як натуральны канфлікт. Парушыў закон — май паводле закону. А як, пры якіх аблежаваніх парушыў? На гэта не звярталі ўвагі. У парушэнні яны бачылі толькі факт парушэння і рэагавалі на гэты факт у цвёрдай адпаведнасці з прымітўна-катэгарычным палажэннем свайго закону. Прычына, што спарадзіла той ці іншы факт, іх не цікавіла, яны надей не задумваліся.

І толькі потым, праз шмат гадоў, калі пад ціскам рэпрэсіяў супраць іх многія злодзеі перакоўваліся ў «сук», а панажоўшчына стала масавай, у галоўах законінікаў з'явілася пэўнае прасвятленне: яны, нарэшце, зразумелі, што ня ўсякага «суку» трэба рэзані і на ўсякому мужыку — выколваць вочы, што трэба перагледзець закон, іначай ім не пазбегнуць самазнішчэння. Такое прасвятленне парадзіла сярод крымінальнікаў розныя меркаваныні і tolki, і ў выніку, адпаведна гэтым меркаваныям, некалі адзіны злачынны съвет раскалоўся на шэсць груповак, а менавіта:

«злодзеі ў законе»;

«сукі» — злодзеі, якія парушылі закон, але на сталі служыць у карных органах;

«пяты блёк» — сукі, якія працуць у систэме карных органаў;

«ракасоўцы» — злодзеі, якія служаць ці служылі ў войску;

«махноўцы» — злодзеі ў законе, але якія ставяцца да сук як да людзей;

«анархісты» — злодзеі ў законе, якія не ўваходзяць у ніводную з вышэйпералічаных груповак.

Стасункі паміж гэтымі групукамі былі часам вельмі складанымі, аднанакожоўшчына як форма высьвятлення гэтых стасункаў, стала ўжывацца толькі адносна «пялага блёку». З гэтым блёкам у злодзеяў усіх масыцей міру не было, і ў сваім супрацьборстве з ім яны, часта пакідаючы свае амбіцыі, аб'ядноўваліся з тымі мужыкамі, якія, абараняючы сваю чалавечую гонарніцтва, дазволіў яму зняць чароўныя акуляры, якія яны ўшчаплі на ягоныя вочы, і пабачыць лягеры, а не пацёмкінскія вёскі, наўрад ці ён стаў бы складаць панэгірыкі таму, пра што трэба пісаць сумныя элегіі; ён бы на свае вочы пераканаўся, што запозыненае перавыхаванне сацыяльна-шкодных элемэнтаў у карысныя ажыццяўлялася ў лягерах на нейкім павучальнымі натацыямі, а вельмі жорсткімі мэтадамі прымусу і суправаджалася панажоўшчынай, якая сярод крымінальнікаў была адзінай санкцыянаўнай зладзейскім законам формай высьвятлення стасункаў паміж злодзеямі ў законе ітымі, хто перавыхаваўся, і што лягерная адміністрацыя не спыняла гэтай панажоўшчыны, а спрыяла ёй: яна то «сук» кідала ў злодзейскую камандзіроўку, то злодзеяў — у «сучую», і, дзейнічаючы ў інтарэсах перавыхавання, час ад часу наладжвалася Варфалімэўская ночы — то злодзеяў рэзали «сук», то «сукі» — злодзеяў. Але пра такое перавыхаванне Горкаму ведаць было не дазволена. А злодзеяў з-за сваёй разумовай і каставай аблежаванасці ня ведалі, што рабілі, і ў простасці душэўнай меркавалі, што гэтая, навязаная ім міжсобіца, зняўляеца іх нутранай справай — спрэчкай блатных паміж сабой — і ў абарону сябе як людзей, няхай наўват і злачынных, але якіх падвяргаюць нечалавечаму абыходжанню, голасу не падавалі.

У лягерах пачынаў праклёўвацца для чэкістаў альянс злодзеяў і азлобленых мужыкоў, меркавалася кансалідацыя злачыннага съвету на новых, больш разумных і дасканальных пачатках. Нядайна «перавыхаваныя» мэтадам прымусу ліхія людзі маглі зноў апиніцца разам зь неперавыхаванымі, як кажуць, «вярнуцца на колы свае».

5 каstryчніка (аўтарак) у Беларускім Калегіюме адбідзеца прэзэнтацыя кнігі Рыгора Клімовіча «Канец Гарлагу». Прэзэнтацыя будзе прайходзіць у бібліятэцы імя Янкі Купалы. Пачатак а 18.30. Маркуеца ўдзел аўтара.

10 БІБЛІЯТЭКА

100 КНІГ ХХ СТАГОДЗЬДЗЯ

Нашаніўскі праект «100 беларускіх кніг XX стагодзьдзя» доўжыцца трэці год і будзе завершаны сёлета на Каліды. Сутнасьць праекту ў вызначэнні ста найбольш дарагіх і каштоўных здаўткаў кніжнай беларушчыны за апошніяе стагодзьдзе. Увесь гэты час мы атрымлівалі сьпісы чытачоў і публіковалі рэйтынгі выданьняў, якія называліся найчасцей. Да канца 1999 году мы будзем працягваць зьбіраць вашыя пратановы і паведамляць пра змены ў выніковым сьпісе. Але паралельна з гэтым мы мяркуем друкаваць камэнтары вядомых літаратуразнаўцаў, крэтыкаў і пісьменнікаў, якія празаналізуць тое, што ў нас выходзіць, і дадуць гэтamu сваю ацэнку.

Сёняня ў Агульным Рэдакцыйным Сыпісе колькасць назваў перасягнула шэсць сацень. Напэўна, з часам будзе названа яшчэ больш кніг. Зь іх напярэдадні 2000 году мы й складзем ту залатую сотню.

Вось жа, дасылайце нам назвы вашых улюблённых выданьняў (іх ня мусіць быць больш за 100) і, калі пажадаецце, свой камэнтар. Самыя цікавыя допісы будуць надрукаваны ў «Нашай Ніве». Таму адна просьба — паведамце, калі ласка, ваша імя, прозвішча і, калі магчыма, месца жыхарства. Апошняя ўмова патрэбная яшчэ ё для таго, каб урэшце мы ўсе атрымлі аб'ектыўную карціну. Пішыце нам на адрас рэдакцыі з пазнакаю «Стокніг XX ст.». Дарэчы, старонку з нашым Агульным Сыпісам можна пабачыць у інтэрнэце (www.krai.org).

А цяпер — съпіс (толькі тая выданьні, якія набралі 10 і болей чытачоўскіх галасоў. Сума галасоў падаецца ў дужках).

Усе змены, якія адбудуцца ў гэтым съпісе, будуть залежаць ад відага актыўнага ўдзелу.

Крыт.

Уладзімер Юрэвіч. **Слова жывое, роднае, гаваркое...** Дапаможнік для настаўнікаў. — Менск: Мастацкая літаратура, 1998. — 282 с.

Першае, пра што падумалася пасля чытання — настаўнік беларускай мовы — гэта, як правіла, чалавек з вышэйшай філіялягічнай адукцыяй. Значыць, праходзіў курс гісторычнай граматыкі беларускай мовы, адвольным пераказам якога і зьяўляеца гэтае кніга. Паўтарэнне — маці навучанья. Хто супраць? Я за!

Хібы дапаможніка ня ў тым, што аўтар направа ў налева без асаблівай патрэбы цытуе Энгельсавы развагі на лінгвістычныя тэмы, хоць пасля гэтага, безумоўна таленавітага, навукоўца лінгвістыка зрабіла не адзін крок наперад. Проблема новага падручніка ў тым, што колькасць памылак, што прытуліўся на ягоных старонках, перавышае ўсе нормы прыстойнасці. Справа нават ня ў тым, што прыкладаў з літоўскай мовы, якія фігуруюць у кнізе, не пазнала б роднага матка. Невалоданье мовамі, спасылкі на якія фігуруюць у якасці прыкладаў — даўняя проблема навукоўцаў, якія займаюцца парадынальна-гісторычным мовазнаўствам. Ну, што з таго, калі вясковому настаўніку

- Багдановіч Максім. **Вянок** (31)
- Быкаў Васіль. **Знак бяды** (28)
- Караткевіч Уладзімер. **Дзікае паляванье карала Стака** (26)
- Геніош Ларыса. **Споведзь** (25)
- Колас Якуб. **Новая зямля** (25)
- Сагановіч Генадзь. **Невядомая вайна** (24)
- Таращкевіч Браніслаў. **Беларуская граматыка для школы** (24)
- Ермаловіч Мікола. **Старожытная Беларусь** (22)
- Быкаў Васіль. **Сотнікаў** (21)
- Караткевіч Уладзімер. **Каласы пад сярпом тваім** (21)
- Купала Янка. **Спадчына** (21)
- Ластоўскі Вацлаў. **Кароткая гісторыя Беларусі** (21)
- Смоліч Аркадзь. **Геаграфія Беларусі** (21)
- Ігнатоўскі Ўсевалад. **Кароткі нарыс гісторыі Беларусі** (20)
- Караткевіч Уладзімер. **Чорны замак Альшанскі** (20)
- Арсеньева Натальля. **Пад сінім небам** (19)
- Мележ Іван. **Людзі на балоце** (19)
- Туронак Юры. **Беларусь пад нямецкай акупацыяй** (19)
- Аляхновіч Францішак. **У капцюрох ГПУ** (18)
- Колас Якуб. **На ростанях** (18)
- Купала Янка. **Жалейка** (18)
- Гарэцкі Максім. **Рунь** (17)
- Тарасаў Кацусты. **Памяць пра легенды** (17)
- Віцьбіч Юрка. **Плыне з-пад сіяцое гары Нёман** (16)
- Ермаловіч Мікола. **Па сълядах аднаго міту** (16)
- Караткевіч Уладзімер. **Хрыстос прыязліўся ў Гародні** (16)
- Маўр Янка. **Палескія рабінзоны** (16)
- Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. I і II т. (16)
- Арлоў Уладзімер. **Таямніцы полацкай гісторыі** (15)
- Караткевіч Уладзімер. **Зямля пад белымі крыламі** (14)
- Ластоўскі Вацлаў. **Падручны расейска-крыўскі (беларускі) слоўнік** (14)
- Чаропка Вітаўт. **Імя ў летапісе** (14)
- Гарэцкі Максім. **Гісторыя беларускай літаратуры** (13)
- Гарэцкі Максім. **Дзіве душы** (13)
- Абдзіровіч Ігнат. **Адвечнымі шляхам** (12)
- Беларусь. **Энцыклапедычны даведнік** (12)
- Геніош Ларыса. **Адродных ніў** (12)
- Колас Якуб. **Сымон-музыка** (12)
- Ткачоў Міхась. **Замкі Беларусі** (12)
- Адамовіч Алесь, Брыль Янка, Калеснік Уладзімер. **Я з вогненнай вёскі** (11)
- Быкаў Васіль. **Сыцяна** (11)
- Гарун Алесь. **Матчындар** (11)
- Даўнар-Запольскі Мітрафан. **Гісторыя Беларусі** (11)
- Кіпель Вітаўт. **Беларусы ў ЗША** (11)
- Ластоўскі Вацлаў. **Гісторыя беларускай (крыўскай) кнігі** (11)
- Разанаў Алесь. **Вастрый стралы** (11)
- Цётка. **Хрэст на свабоду** (11)
- Акула Кацусты. **Змагарны дарогі** (10)
- Алексіевіч Святланна. **У вайны не жаночае аблічча** (10)
- Архітэктура Беларусі. **Энцыклапедыя** (10)
- Быкаў Васіль. **Альпійская баляды** (10)
- Гілевіч Ніл. **Родныя дзеци** (10)
- Дайнека Леанід. **Сылед ваўкалака** (10)
- Калубовіч Аўген. **Крокі гісторыі** (10)
- Сямашка Яўген. **Армія Краёва на Беларусі** (10)

Добрыя намеры

сказаць, што па-літоўску «мова» гэта — «кольба», а ня «калба»? Нічога. Хто будзе спраўджваць? Ніхто! Хоць, па ідэі, гэта павінны былі зрабіць рэцензенты, рэдактары і іншыя адказныя за выпуск кнігі людзі. Ды ну яе, гэта літоўскую мову. Нам бы зь беларускай разабрацца.

На старонцы 54 Уладзімер Юрэвіч піша: «Доўга даводзілася беларускім кніжнікам хавацца ад царскай цензуры, апранаючы лацінскі «сурдут» (маеца на ўвaze выкарыстанніе лацінскага альфабету. — A.A.), пакуль ня грымнула рэвалюцыя 1905—1907 гадоў і не абудзіла нацыянальную съядомасць беларусаў». Чалавек, які прачытаў хрестаматыю па гісторыі беларускай літаратуры, ававязкова прыгадае, што беларускія літараторы ня толькі съядома карысталіся лацінскім альфабетам, але й змагаліся за права пісаць і друкавацца «лацінкаю». І непрыемнасць беларускага друку за царскім часам узниклі менавіта з-за «схізматычнага» альфабету, які, на думку бацькоў беларускай літаратуры, быў на той час нашмат больш даступным сялянам, чым

тая кірыліца. Ад якой царскай цензуры хаваўся Кацусты Каліноўскі, які для сваёй «Мужыцкай праіды» абраў лацінку?

Уладзімер Юрэвіч забыўся згадаць і пра ўжываньне іншых альфабетаў у гісторыі беларускага пісьменства. Сапраўды, навошта настаўніку лішнія звесткі пра гэйкіх там азіятаў?

Як лінгвіст, сп. Юрэвіч, наўгаральна, здагадваецца, што альфабэт не вызначае і, больш того, не ўпłyвае на самабытнасць мовы. Па-беларуску можна пісаць хоць хіраганаю, абы цябе малі прачытаць твае адрасаты. І як лінгвіст, ён разумее, што мова на можа «страціць самастойнасць», як і тое, што развязаць мовай, падзеленых дзяржаўнымі межамі, пры адсутнісці сучасных сродкаў камунікацыі, ня можа весьціся «сумесна». Проста піша лінгвіст для настаўнікаў і, відаць, ставіцца да прадстаўнікоў гэтай прафесіі, мякка кажучы, неадэкватна. Гэта ягонае права. Але які сэнс рабіць працу для людзей, якіх ты не паважаеш? Няўжо дзеля таго, каб табе адказалі ўзэмнасцю?

Андрэнік Антанян

НОВЫЯ КНІГІ, ДАСЛАНЫЕ Ў РЭДАЦЦЫЮ

Адамовіч Я. Гармонія аbstавінаў — гармонія душы: Беларускае апавяданье 50—60-х гадоў.

— Менск: Беларуская навука, 1998. — 159 с. — Наклад 800 ас. ISBN 985-08-0228-6

Беларусы: У 8 т. Т. 3: Гісторыя эталягічнага вывучэння / В. Бандарчык; Інстытут мастацтвазнаўства, этнографіі й фальклёру імя К. Крапівы НАНБ; Рэдакцыйная калегія: В. Бандарчык, М. Піліпенка, А. Лакотка. — Менск: Беларуская навука, 1999. — 365 с.: іл. — Наклад 1000 ас. ISBN 985-08-0283-9

Раней у гэтай сэрыі выйшли «Прамысловыя й рамесныя заняткі» і «Дойлідзтва». Трэцяя кніга прысьвечаная вывучэнню побыту ў культуры нашага народа ад канца XVIII ст. да сёняння. Кніга разлічаная на шырокое кола чытачоў. Цана 300 з-за памылкі.

Быкаў В. **Знак бяды**: Аповесы. — Менск: Мастацкая літаратура, 1999. — 478 с. (Беларуская проза XX ст.). — Наклад 3250 ас. ISBN 985-02-0494-X

Праз пяць гадоў па выхадзе «Збору твораў у шасціёх томах» дзяржаўнае выдавецтва выпусцила чарговую кнігу клясыка. Сэнсация — самы выхад кнігі. Яна шырокай аформленай: цвёрдай вокладка, на брунатным тле — абедзеная ў залатую рамку рэпрэдукцыя фрагмэнту карціны Фэрдынанда Рушчыца «Зямля»... Ажно меў, мусіць, рацью Выміцера Бартосік, які нядайна ў «НН» пісаў, што «гэты том — апошні, так бы мовіць, плён супрацоўніцтва згаданага дзяржаўнага выдавецтва ў самага вядомага беларускага пісьменніка». Рэч у тым, што ў тэматычным пляне «Мастацкай літаратуры» на 2000 год твораў Васіля Быкаўа няма. Цана кнігі 700 тыс. рублёў.

Васюковіч Л., Яленскі М. **Мэтоліка выкладання беларускай мовы ў сярэдняй школе**. Практыкум: навучальны дапаможнік. — Менск: Універсітэцкая, 1999. — 176 с. — Наклад 5000 ас. ISBN 985-09-0281-7

Паміж іншым, у кнізе публікуюцца навучальныя праграмы беларускай мовы з 1926 і 1935 гадоў — для парадайнальных з днём сёнянняшнім: што мы за гэты час стацілі, а што набылі.

Кабашнікаў К. **Малыя жанры беларускага фальклёру ў славянскім кантексте** / Інстытут мастацтвазнаўства, этнографіі й фальклёру імя К. Крапівы НАНБ. — Менск: Беларуская навука, 1998. — 188 с. — Наклад 600 ас. ISBN 985-08-0231-6

Сувязі беларускага фальклёру з творчасцю палякаў, расейцаў, славакаў, србіаў і украінцаў на грунце малых жанраў — прыказак, прымавак і загадак. Цікава, чым кіраваўся аўтар, калі браў дзяля параўнання толькі пэўныя славянскія народы?

Мая Радзіма — **Беларусь**: Атляс. Навучальны дапаможнік для 4-е класы агульнаадукацыйнае школы з беларускаю й расейскаю мовамі навучаньня. — Менск: Менская фабрыка каляровага друку, 1999. — Наклад 80000 ас.

Гэты атляс — дадатак да аднайменнага падручніка ўводзінаў у родную гісторію. Што цікава, дык тое, што пасля падстанцыя Кацюшынскіх ідзе мапа вайны падзеяў 1812 г., а за ёю дадатак БССР і вялікая айчынная вайна. Калі раней у кнігах прагалам была сярэднявечная гісторыя, дык цяпер — сучасная.

Музичны слоўнік беларускай-расейскі. Музыкальны слоўнік руско-беларускі / Аўтары-складальнікі: Г. Куляшова, Т. Мізівані, Н. Юшчанка ды інш.; Навуковая рэдакцыя: Г. Куляшова, Л. Антанюк. — Менск: Беларуская навука, 1999. — 599 с.: іл.

іл. — Наклад 1000 ас. ISBN 985-08-0211-1

Аўтары ўважаюць, што гэта «першая ў Беларусі спроба зборнага й систэматычнага выкладання звестак з розных галінай музычнай культуры й мастацтва ў беларускай і расейскай мовах, распрацаўваних і ўпраўляваних музычнай тэрміналёгіяй». Між тым, у сэрыі «Беларуская навуковая тэрміналёгія» ў 1926 годзе выйшаў слоўнік выпусканы «Музычныя тэрміны», апрацаваны Юльянам Драйзіным, абыммо якога ахаплялі тэарэтычныя веды з усіх галінай музыкі, апрач новых на той час тэорыяў.

Пашкоў Г. **Пал**

Андрэй Дынько

Гэта было ў якім 85-м ці 86-м годзе. У перапынку матчу «Дынама» Менск — «Гурыйя» Ланчукці ўключылася абласное тэлебачаныне, перабішы праGRAMU. Бе заблічны дыктар вусьцішна сувора зачытав інфармацыю абласнога ўпраўлення КГБ пра раскрыту антысавецкую дзейнасць грамадзяніна Шапіра. Далі слова й самому Шапіру, выхадоку гадоў 25-ці. Той папрасіў праBачанчы ў гуманнай савецкай дзяржавы з сае аблуды і злачынствы, за прапаганду чалавека неnavісціцкага вучэння сіянізму і павініўся ў суязі з замежнымі спэцслужбамі. Твар у Шапіра быў зямлісты, пад вачым — фіялетавы мяшкі, а голас — зрезыгнаваны. На каяльцы была белая кашулька.

У чым была віна таго Шапіра? Мабыць, агітаваў выяжджаць у Ізраіль. Дзе ён цяпер? Ці то там, куды агітаваў, ці то «на берагах Патамаку».

Я памятае ён Беларусь? Бадай, і добра, і нядобра. Такія ўспаміны чалавечая памяць ахвотней выцясняе, чым захоўвае — яны балючыя, у іх і згадкі пра фізычныя і псыхалягічныя катаваныні ў спратах гэбе, пра дзярве здрады — здраду тых знаёмых, што на яго даказалі (гэтыя даносчыкі цяпер найхутчэй ужо самі выехаўши да таго самага дзядзькі Сэма!), і яшчэ больш трудную, уласную — зламаўся, абгаварыў сябе ў сяброў, таксама некага выдаў, купіўся на сулу. Неспакойныя спогады пра чужую бацькаўшчыну на фоне скамечаных юнацкіх парыванын. Нішто мы не выцясняем з памяці так апантана, як скамечаны юнацкія парываныні. Хаця ў лічыцца, што жыды лягчэй запамінаюць і лягчэй забываюць, што ім прасцей мяняць погляды ў пазыцыі, што яны і лёгка прысягаюцца, і лёгка бяруць пад ногі свае клятвы, дадзеныя гоям — але гэта толькі антысэміцкі стэрэotyp.

Найхарошчае ў Берасьці — акацыі, найзапамінальнае для паўночнага вока — піраміdalная таполі на бульварах, а самае паскуднае — салодкі й цэлыя дух «южнарускага» губернскага гораду.

На хвіліну пакінцце мэтафізычны съвет і ўявіце сабе Берасьце як чистую матэрыю, як бяздушную зяму матэрыяльнай прыроды. Уявіце сабе гэтыя касмадром расейскага фальшавання «съцёттай зь ліца зямлі» ту-

трактоўкі

ДЗЕ ВЫ, ШАПІРА?

быльскай рэчаіснасці. Прадстаўце яго сабе з вышыні: імпэрыяльны вакзал, гатэль «Буг», парк імя 1 Мая («імя Мамая» — падпісалі на афішы), піраміdalны дуб за поўнікам Міцкевічу, вуліцу Леванеўскага, забудаваную за польскім часам, «камітэт» у палацыку эпохі санацкі, фасад бяз шыльды, дубовыя дэзверы. 13 гадоў таму. Сядзіць дысыдэнт Шапіра ў белай кашульцы ў кабінэце, перад ім які маёр Карабанцаў. «Вас іспользавалі, молодой человек. Вы былі пабуждаемы лучшымі чувствамі, а те, кто сідзіць сябе спакойна за граніцай, вас прости іспользовалі».

Мне даводзілася ня раз спрачацца са съцвярдзенынімі, што ў Беларусі не было дысыдэнцкага руху. У адным майм Берасьці 10 баптыстаў праішлі ў 60—80-х праз пакуту Сібір. А жыдоўская грамада, што зьбірала подпісы супраць перабудовы сынагогі ў кінатэатар (sic!) «Беларусь»? А рэшткі падполяя Арганізацыі ўкраінскіх нацыяналістуў, што засталіся ад партызанска гвойска 40-х?.. «Ці гэтыя людзі ідэнтыфіковалі сябе ў Беларусі?» — зь бездакорнай польскай звiedлівасцю спыталася ў мене такая пані Сасноўская. Што было адказаць? Жыды цяпер на Ярдане, украінцы паўміралі, не пакінуўшы нашчадкаў. Эвангельісты, у тым ліку ў былія візіні, звольшага ў Амерыцы, а іх знакамітая пабудаваны ў 80-х двухпавярховік на Бярозаўцы, гэтым бастыёнем берасьцейскага баптызму, паскуплівалі авантурysts-багатыры 90-х (існавала ў савецкай Беларусі нейкая маўклівая недазволенасць пабудовы прыватнага дому двухпавярховым, і першым яе парушылі якраз хрысьціяне веры эвангельскай — ёсьць у гэтым сымболіка). Для мяне ўсё ж адказ адназначны. Гэта былі беларускія дысыдэнты. Беларусь — гэта ня толькі праваслаўныя плюс каталікі, або людзі расейскай культуры плюс людзі беларускай культуры, або нігілісты плюс нацыяналісты. Мая Беларусь — гэта і баптысты, і жыды, і бандэ-

раўцы, і яшчэ Бог знае хто, а сціраныне гэтага шматгалосься было і ёсьць адной з найпершых каляніяльных стратэгіяў. Гэта не «яны не ідэнтыфікуюць сябе» ў Беларусі, гэта калянізаваная беларуская сывадомасць не атаясамлівае сябе з імі і на хоча іх прыбачыць. Або так: яны атасае сябе з Беларусія настолькі, наколькі Беларусь ідэнтыфікуе сябе з сабой (а праBлема ліберальны і аб'ектыўнай пазыцыі пані Сасноўской у яе ўпэўненасці, што status quo — гэта правильна, у яе бесстароннасці; да каляніяльной калізіі нельга падысьці бесстаронні, іншай тым самым ты стаеш на пазыцыі калянізатораў).

Ні разу за 10 гадоў ніводзін Лукашэнка ня выступіў з заклікам да жыдоў, не прыкананіўся перад імі, ня стаў на калені: мільяны нашы сіяністы, заставайцяся, вы — спэцыялісты, якіх нам німа кім замяніць. У расейскай традыцыі маўчаныне — знак згоды, у беларускай і некатагорычнай адмова — знак згоды, але гэта ўжо дыгрэсія.

Баптыстаў з маўклівай згоды азызных прадстаўнікоў «традицыйнай канфесіі» ў афіцыйных СМИ інчай як «сэкстантамі» не называюць. Урадавая прэса часта плача пра выезд «славянскага» насельніцтва з Цэнтральнай Азіі, але маўчыць пра дзясяткі тысячи самых працавітых работнікаў — жыдоў, баптыстаў, адукаваных спэцыялістуў, што памянялі Беларусь на краіны вольнага съвету. Зрешты, у гэтым ужо — палітыка.

Ня памятае імя таго Шапіра, помню прозвішча і сваё зъдзіленьне: выходзіць, і аднаклясьнік Сашка Шапіра, і трэнэр з шахматнай школы Ўладзімер Ісаакавіч Шапіра — жыды. Савецкая школа выхоўвала зычлівае стаўленне да ўсіх — у сэнсе, што німа ні жыда, ні беларуса, ёсьць савецкія людзі. Гэтае ўзятае з падручнікаў перакананыне было ўва мне, падлетку, мацнейшым за ўласцівае бацькам пачуцьцё сялянскага антысэмітизму, знаёмае ня толькі з бабіных расповедаў пра тое, як жыды кідаюць ма-

лых у бочку зь цвікімі ў бяруць зь іх кроў. Але піянэрская адсутнасць стаўлення была магчымая толькі ва ўмовах стэрэальнага кніжнага съвету выдатніка, съвету ідэальны сацыялістычнай мары, які немінуе рассыпаеца па меры праяўлення драгасных полавых прыкметаў і зараджэння самастойнага мыслення. Адзін выгляд таго маладога габрэйчыка, змардаванага, маральна расціпагата, выклікаў — найперш абураныне гэтым базыльным здраднікам радзімы, бо спектакль ўсё-такі быў добра пастаўлены — але ў вострую рафлексію. Съвет, які, здавалася малому раней, складаеца зь дэзвіюх сфер: добрай, натуральнай, вечнай — сферы бацькоў, настайнікаў, газет, книг і злой, няправільнай, але часовой — да якой належаць злыя старшаклясынікі, што пераходзяць ля спортпляцоўкі першаклясынікі і сышыбаюць капейкі, належыць таксама сквапнай Нініна цешча, што гандлюе кветкамі на базары, належыць неахайнай баба Гандзя (далёка не Індзіра), якая зьбірае бутэлкі на пляжы. Выходзіць, гэтым бінарным съветам не вычэрпваеца жыццё: прычым не ў гіпатэтычнай Маскве ці на радыё. «Свабода», а ў Берасьці, дзе, здавалася, няма дэзвіюх неаднолькавых цаглінаў, недзе ў глыбі дамоў, а мо пад зямлём, існуе трэці съвет, невядомы, які, вось галоўнае, цалкам адмаўляе архепарадак гэтага, што з аднолькавай цэглы, і змагаеца за невядомую альтэрнатыву. Сам гэты факт паралельнага жыцця прымушаў думаць. Сам адзін няўдалы бацькоўнай съвет.

Чым былі для Берасьця тыя дысыдэнты? Што для Берасьця наші сёнянішні дысанты? Мучыцелі Шапіраў цяпер на пэрсанальных пэнсіях. Ніхто з іх ня выйшаў пакацца ў перапынку матчу Беларусь — Італія. Гэта, зрешты, ужо маралізтарства. Але маем права — яшчэ пары месяцаў да канца стагодзьдзя маралізтарства.

Баптысты мусілі выехаць, бо не хацелі сустракацца на вуліцах з тымі героямі працы, што білі іх мяшкі з пяском па нырках. А вось Славаміру Адамовічу прасцей. Ён ужо наўрад ці натыркненца на таго, які прыкоўваў яго да турэмнага ложжу: цяпер аўтамабілізація, «гольфы» і «бээмвухі», новыя сталёвыя цэлы чалавека і іншыя лірыка тэхнічнага прагрэсу. Прагрэс, прагрэс, ва ўсіх абласцях навукі і тэхнікі — прагрэс, толькі нашы жыды да нас не вяртаюцца.

Віктар ШНІП

вялікі, а паводзіш сябе, як дзіцё». А сабака і кака: «А няўжо, калі плакаць, дык ня выпусцяць?»

Адзін сабака купіў тэлевізар. Уключыць. Глядзіць. А там другі сабака нешта брэша. Сабака слухаў, слухаў яго і давай брахань на адказ. І так разбрахаваўся, што зъбегліся Гражданы. Пытаюцца: «Што здарылася?» А сабака ім прости ў адказ: «Просто встретились два одиночества!..»

Бег адзін сабака цераз плошчу. І тут перастрэў яго адзін Граждан і пачапіў сабаку мэдаль. Сабака разгубіўся, але спытаўся: «За што мне мэдаль?» — «А за тое, што ты — Граждан!»

Адзін сабака быў вельмі граматны. Чытаў газэты, часопісы і кнігі. Нават вечарамі, калі засыналі Гражданы, сабака браў слоўнік ангельскай мовы і, седзячы пад ліхтаром, чытаў. І да таго дачытаўся, што асьлеп.

Прышоў адзін сабака да Граждана і просіць: «Граждан, Граждан, дай мне мэдаль». Граждан маўчыць, а сабака ізноў сваё. І тут той ня вытрымаў: «Мэдаль захацеў. Можа, табе яшчэ і пісталет даць?»

Адзін сабака лічыў сябе прафэсарам. Ен два разы на дзень праBлягаў за Гражданом ля ўніверситету і мей магчымасць гаўкнуць на студэнтаў.

Адзін сабака захацеў стаць Гражданом. Пайшоў да прафэсара Праабражэнскага. А той узяў у кухаркі нож, расклай сабаку на мокрай күшэтцы і выпусціў сабачью кішкі даўжынёй у дванаццаць мэтраў.

Сабачыя гісторыі

злавіў сабака залатую рыбку. І стаў прасіць у яе хату. А залатая рыбка без вады ўзяла і памерла.

Адзін сабака зъехаў у эміграцыю. Ходзіць па эміграцыі. Разглядае, дзівіцца, як жывуць чужыя Гражданы. І раптам сабаку здалося, што ён самы галоўны эмігрант. А тым часам ляцела варона... Добра, што ня лётаюць каровы.

Адзін сабака захацеў стаць рыбаром. Узяў у зубы палку, прыйшоў да ракі і ўсунуў яе ў ваду. Стаць з палкай у зубах і чакае, пакуль што зловіцца.

Аднаму сабаку прысьніўся генэральскі сон. Ідзе сабака па горадзе. На шыі мэдалі, на вушах пагоны. А тут кот ідзе. І кінуўся сабака ўсльедзіц за ім. Пагубляў і мэдалі, і пагоны, але ката так і не дагнаў. Прачнуйся сабака. Сумна стала яму, што хоць ты ідзі ды павесься. І пайшоў сабака, і павесіўся.

Аднаго сабаку пасадзілі ў турму. Сядзіць у турме, плача. А побач Гражданы глядзіць на яго, дзівіцца:

12 НАША НІВА

ЭПІКОН ГОСЬЦІ ЯК ПРАДМЕТ УЖЫВАНЬЯ

Якуб КОЛАПС

Не сакрэйт, што ў нашым съвётаўспрыніцьці дом ёсьць як бы працягам нашага цела, яго абалонкай. Натуральна, госьці, пранікаючы пад гэтую абалонку, уваходзяць у нашае цела і выклікаюць пэўную рэакцыю.

Госьці як ежа

Нават аматары працяглых галадовак не адмаўляюць неабходнасці ежы. Гэта сама неабходныя ёсьці, дакладней — госьці звычайнія. Звычайні госьць уваходзіць у наш дом у якасці не зусім апрацаванага прадукту. Памыць ці спаласнуць яго (хоць бы мінімальная) рэкамэндуюць элемэнтарныя правілы гігіёны.

Пэўных гасьцей для паляпшэння якасця перад ужываньнем трэба падагрэць, пэўных — пакласці на холад, каго — патрэсці ды паўбоўтваць, каго — памяць, іншых увогуле лепш парэзаць ці пакрышыць. Сырыя госьці падыходзяць далёка на ўсім і не заўсёды.

Пасыль папярэдний апрацоўкі звычайнага госьця часта трэба раскусіць, а далей — разжоўваць, глытаць маленькомі кавалачкамі і атрымоўваць асаду ад ягонага смаку.

Пры ўжываньні гасьцей трэба правільна вытрымліваць баланс іх гарманічнага спалучэння. Спалучэнне несумішчальных гасьцей ня проста пагаршае смак, але і выклікае адрыжку, пякотку, непрыемныя адчуваньні ў страўніку, спонтанны выхад газаў.

Самая працяглай фаза дачыненія ў гасьціямі — іх пераварванье. Каб працэс ішоў пасыпхова, важна не перабаршчыць з колькасцю гасьцей. Іначай цяжар у чэрэве забяспечаны. Пры зачастай яго паўторнасці непазбежнае ўзынкненне хранічных хваробаў.

Ад гасьцей важна рэгулярыя апаражніцца. Затрымкі апаражненія (запоры) вядуць да інтаксыкацыі арганізму й цэлага букету захвораньняў. Але паскораная эвакуацыя гасьцей таксама не пажданая, бо вядзе да зяніжэння жыццёвага тонусу і не дазваляе атрымліваць карысныя рэчывы ў належнай ступені.

«БАЛТО», «АЛІСА Ў КРАІНЕ ЦУДАЎ», «ПРЫГАЖУНЯ Ў СОННЫМ ЛЕСЕ» — мультыплікацыйныя фільмы, дубляваныя па-беларуску акторамі вядучых менскіх тэатраў.
«ХАЎ КАЗАЧНІК БАЙ», «ЦІК-ТАК ХОДЗІКІ», «БЕЛАРУСКІЯ НАРОДНЫЯ КАЗКІ», «СТОЙКІ АЛАВЯННЫ САЛДАЦІК + КАЛІФ-БУСЕЛ» — аўдыёкасэты з записімі казак, калыханак, песніяў для маленькомі беларусаў.
 Кошт відэакасэты — 800 тыс. руб., кошт аўдыёкасэты — 300 тыс. руб.
 Касэты можна атрымкаць, пералічыўши гроши звычайнім паштовым пераказом на рахунак: ЗАТ «Сотвар» р/р 3012000000195 у філіі 506 ААБ «Беларусбанк», код 809. У графе «Для пісьмовага паведамлення» напішыце, якую касэту Вы замаўляце. Менчук! Звязтайтеся на тэл.: 8 (017) 228-45-88.

ТАА "СОКТАС" першы паставщик у Беларусі

СОДЫ КАЛЬЦЫЯНАВАНАЙ

Тэл.: (017) 210 42 19, Тэл./Факс: (017) 229 22 93

КУПОН БЯСПЛАТНАЙ ПРЫВАТНай АБВЕСТКІ

Запойніце гэты купон, і мы надрукуем Вашу абвестку (ня больш за 15 словаў) бясплатна. 220050, Менск, а/с 537

Тэкст

Імя і прозывішча

Адрас, тэлефон

Наша Ніва 90 гадоў таму

Фота Михаіла Бараўзіна.

Апошні плот у колішнія вёсцы Амерыцы на Кругляншчыне

БЯЗЬМЕРНАЕ П'ЯНСТВА

1 кастрычніка 1909 году

M. Трабы, Віленск. губ. Ашмянска-га пав. Праўду кажучы, ня надта хочацца і пісаць так шмат аб трабскіх п'яніцах, але пакуль яны не перастануць п'яніставаць, я не перастану пісаць. У нядзелью 23 аўгуста была пагода. Да мястэчка сабралася шмат народу, каталікоў і праваслаўных. Усе корчмы былі заняты людзьмі-п'яніцамі, а іншыя, не знайшоўшы месца ў корчмах, куплялі гарэлку ці піва і прасліся ў жыдоў, каб пазволілі выпіць хоць у стадолі ці ў хляве. У нашым мястэчку ёсьць больш саражні розных піўных, і ў кожнай выпіваюць штосьвята і штоторг каля 30 вядзёў піва і каля 4 гарцоў гарэлкі, а ў часы кірмашоў выпіваюць шмат болей. У нядзелью 23 аўгуста пачалі піць ад паўдня і пілі

аж да паўночы. Адзін чэлавек з в. Гомішч, добра падпішы, ідуць дахаты, захацеў яшчэ падкропіцца, дык папаў замест карчмы ў студню; чуць выцяглі яго вяроўкамі за ногі. Другі выходзіц з карчмы, а сходы былі высокія, дык зваліўся на камень гаравой. А то яшчэ ў аднай карчме пакінула кампанія аднаго чалавека, а той ня меў чым заплаціць, дык запёрла яго жыдоўка ў падпеччу. Што было зь ім далей, ня ведаю. Зюлька з Замішч, каторы ўваліўся ў студню, пабіў толькі нос і правы бок лоба, і чорт яго ведае, якім дзівам ён астаўся жывы, бо студня глыбокая ды ѹ вада была далёка. Найболей п'яніц ёсьць у вёсках: *Мільках, Лепешках, Замішчах, Куткох, Дзядзічах і Кавалёх*; з гэтых вёсак людзі нярдка начуюць у рове каля дарогі.

Доля

ПРЫВАТНЫЯ АБВЕСТКІ

Мы ня супраць падтрымаць прапанаваную рэвалюцыю. Але з кім? Дзяўчата з Маладчына Прадаю жаночы паўкожушок з французскага футра, новы, памер 46, колер карычневы, 200 у.а. Тэл.: (0232) 53-89-17

BLR! Прывітаніе зь Менску! Жадаєм табе захаваць прагу да свабоды й іннавісць да Лука. Monk, заставайся такім, якім ты ёсьць. Ira ды Юлья

Прыхільнікі беларускага року («NRM», «Ulis», «Крама», «Новае Неба», «Кальян», «Deviation»), пішыце: 231300, Ліда, Рыбноўскага 28-28, тэл.: 3-13-37. Чайко А.

Віншум спадара Бяляцкага з 37-годзьдзем. Дай Божа дажыць да таго дня, калі народ наш зажыве шчасна!

Новая беларуская газета «Палімпсэст». Выходзіць ад верасня. Ад Вас — чистая капэрта. Палацак, 211409, а/с 29

Куплю вельмі танна кампютар, каб працягваць выпуск адзінага ў Беларусі астронамічнага бюлетню «Небо і Человек». Беларусь, 220024, Менск, вул. Асаналіева, 13/1, кв. 72; тэл.: 2750-705. Вячаслаў Мілкоўскі

Хлопец (23), в/а, сымпатычны гей, з гумарам, чакае ліста ад Вас. Вы — ад 18 да 35 з в/а, сымпатычны. 220073, Менск, а/с 187

Музычныя відэапраграмы. 960 т. паштовым пераводам. 220107, а/с 150. Фёдараву Дзянісу. Вышлем каталог

Малюс за Беларусь, малюс за Дагестан. У нас адзін і той же акупант. Ангеліна Масюта

Vialikaliouški šlachci! Ustavaj na abaropu Ajčunu! Zmahausza adrodžanjuj u Horadni Reč Paspaliutu!!! Hieneral-major vojsk VKL Bieniedyk Kašciuška. Zapis i armii VKL pravodzicca ū Karaleūskim palacy ū Horadni

Vivat! Haradzienksamu Sojmu Vialikaha Kniastva j Karony Polskaj. Žyvie Deklaracyja Sojmu Ahulnaha 1999 roku! Hietman vialiki Karonny Vincē Zaremba

Патрабуны звязаць з беларускімі паганцамі.

ПАШТОВАЯ СКРЫНКА

Міхалу З. зь Менску. Расейскіх камуністаў у Беларусі съвет, а каго Вы залічаце да нацыянальных?

Зымітру Д. зь Менску. Пераклад добры, але апавяданьне Кумара надта фальклёрнае. Мы такія сустракалі ў дэмбельскіх альбомах. У «НН» глядзелася б трохі недарэчна.

«Наша Ніва» незалежная газета, заснаваная ў 1906, адноўленая ў 1991. Галоўны рэдактар Сяргей Дубавец. Рэдактар выпуску Андрэй Дынко. Мастакі рэдактар Сяргей Харэўскі. Адказны сакратар Аляксандра Макавік. Дызайн-макет Лівон Раманчык. Набор Насты Дзядзенкі. Выдавец: рэдакцыя газеты «Наша Ніва». Заснавальнік Павал Жук. Адрес для допісу: 220050, Менск, а/с 537. Tel/fax: (017) 227-78-92. E-mail: niva@user.unibel.by [Http://members.xoom.com/Nasa_Niva](http://members.xoom.com/Nasa_Niva).

© НАША НІВА. Спасылка на «Нашу Ніву» ававязковая. Наклад 2806. 6 палос фарматам А2. Нумар падпісаны ў друк 3:06, 27.09.1995. Друкарня выдавецства «Беларускі Дом друку». Менск, праспект Францішка Скаріны, 79. Замова № 4940. Кошт свабодны.

Пасывічыне аб регистрацыі пэрсанядычнага выдання № 581 ад 4-га ліпеня 1996 г., выдадзенае Дзяржавным камітэтам па друку Рэспублікі Беларусь. Юрыйчыні адрес: г. Менск, пр. газеты «Ізвестыя», д. 8, кв. 173.

Газета прымае таксама абвесткі большымі шрыфтамі за невялікую плату

— да 20 словам — 50 000 руб., звыш 20 словам — 70 000 руб.

— па-мастаку аформленая аб'явя — 20 000 руб. за 1 кв. см;

— па-мастаку аформленая аб'явя памерам больш за 24 кв. см з улікам кошту ар्यнапал-макету — ад 40 000 руб. за 1 кв. см.

За аўяву пра сямейную падзею — зыніка.

Каб замовіць платную прыватную абвестку, траба пералічыць гроши праз пошту пераводам на наступны разылковы раахунак: Рэдакцыя газеты «Наша Ніва», р/р 301221305010 Ленінскага адд. «Белбізнесбанку» г.Менску, код 763.

На зворотным баку бліянка паштовага пераводу ў сэктры «Для пісьмовых паведамле-ній» запісваецца дакладна і чытэльна тэкст абвесткі, тэлефон для сувязі і АБАВЯЗКОВА ДАДАЕЦЦА СКАЗ: «ЗА РЭКЛЯМНЫЙ ПАС-ЛУГ».

Рэдакцыя